Capitulum 52

Discipulus: Consequenter de regibus et principibus ac aliis publicis potestatibus et communitatibus aliqua interrogare propono. Dic autem in primis an reges et principes qui permitterent doctrinam pape heretici in suis regnis et dominiis publicari et doceri essent inter fautores heretice pravitatis computandi.

Magister: Videtur nonnullis de regibus et principibus distinguendum, quia aut sunt omnino illiterati, aut sunt literati, noticiam Sanctarum Scripturarum habentes. Si sunt in Sacris Literis eruditi, et doctrina pape erronea est tam patenter heretica quod omnes catholici in Sacris Literis eruditi sciunt eam esse hereticam, reges et principes scientes per Sacras Literas doctrinam pape esse erroneam sunt fautores heretice pravitatis si eam sustinent in suis regnis et dominiis publicari et doceri, nisi ex causis probabilibus et verisimilibus estimarent quod si opponerent se publice doctrine pape erronee nulla exaltacio fidei vel utilitas fidelium sequeretur, sed catholici per talem opposicionem regum et principum corporaliter et spiritualiter turbarentur, ac plures propter talem contradiccionem averterentur a fide et ad perfidiam pape heretice se transferrent.

Discipulus: Ista opinio casum pene impossibilem et incredibilem videtur innuere. Non enim videtur credibile quod si aliquis rex doctrinam pape heretici in suo regno publicari et doceri omnimode prohiberet, quod propter hoc plures averterentur a fide et ad doctrinam pape erroneam se transferrent, cum eciam, si rex aliquis papam hereticum captivaret et neci corporali traderet, nec sibi nec suis magnum periculum immineret. Videmus enim hiis diebus quod non solum reges et principes sed eciam

---

2 de] aliis *added* Di | et principibus] *omitted* Ly Vc 3 aliqua] *omitted* We 3s et principes] Vc We: *omitted* Bb An Fi Ly Vg Na Ax Di 4 permitterent] et principes *added* Bb Ly Vg Na Ax principes *added* An Fi 5 publicari] predicari Vc | doceri] publicari Vc | inter] *omitted* Ax 6 principibus] esse *added* Di | distinguendum] ddm Di | aut] reges et principes *added* We 7 sunt] *omitted* Ly Vg Vc | literati] literatam Di et *added* Ly aut sunt *added* Vg Vc | Sanctarum] sacrarum Di 8 est] *omitted* Bb | tam] tamen Bb 9 esse] *omitted* Bb An Fi Vg Na We | hereticam] catholicam We 11 et[1]] *omitted* An dominiis] pullulare et *added* Di | publicari] publicare Di | et doceri] *omitted* Di 12 estimarent] extimarent An existimarent Vc | opponerent] opponeret Ax 14 opposicionem] opinionem Ax turbarentur] turbarent Vg | ac] et Ly et ac Vg 15 talem] turbacionem vel *added* Ly Vg contradiccionem] turbacionem Vc | averterentur] adverterentur Ax | et] *omitted* Na 16 transferrent] transferret Di 17 Discipulus] ***omitted* Di** | pene] pone Ax et *added* Vg | impossibilem] impossibile Di | et incredibilem] *omitted* Na 17s innuere…videtur] *omitted* Fi 18 credibile] possibile Di | in] *omitted* Fi 19 quod] tum quia Ly et Di | averterentur] adverterentur Ax Di 20 ad] a Bb Di | cum] Bb Fi Na: tum Ly Ax et An Vg Vc We et cum Di 21 neci] nesci Ax | corporali] corporaliter Ly | nec[1]] *omitted* An Fi Na Di

civitates et castra satis parve potencie summo pontifici presumunt resistere, nec tamen multi eorum corporaliter humiliantur. Quanto magis si rex potens et dives papam hereticum captivaret qui nec esset magni generis et nobilis, nec liberos relinqueret divites et potentes, periculum corporale nullatenus formidare deberet. Unde et hoc omnino michi videtur probabile, quod rex absque periculo temporali posset secure papam hereticum captivare et eum corporaliter trucidare, sed an hoc facere ex consciencia teneretur non est michi clarum, de quo tamen aliqualiter pertractatum est supra libro sexto. Ideo revertere ad opinionem priorem, et narra quid teneat de regibus et principibus illiteratis.

Magister: Dicitur quod reges illiterati qui noticia Scripturarum minime pollent in plurimis excusantur si permittunt dictam doctrinam in suis regnis et dominiis publicari, doceri, et teneri, quia propter innoticiam Scripturarum non tenentur statim prohibere doctrinam pape heretici, presertim si eis a viris literatis minime intimatur quod doctrina pape sapit hereticam pravitatem, et doctrina pape erronea est talis quod non est directe contra veritatem catholicam apud omnes catholicos divulgatam. Dicunt igitur isti quod si doctrina erronea pape heretici est contra veritatem catholicam apud omnes catholicos divulgatam, reges, quandocunque illiterati, si scienter sustinent eam in suis regnis et dominiis publicari, doceri, et teneri, nisi probabiliter timeant quod ex prohibicione talis doctrine nulla spiritualis utilitas sequeretur et periculose catholici turbarentur, sunt inter fautores heretice pravitatis computandi. Si vero doctrina pape heretici erronea non est contra veritatem catholicam apud omnes catholicos divulgatam, sed est contra veritatem catholicam

---

23 parve] parva Di | potencie] pene An Na *omitted* Ax Di 24 Quanto] multo *added* Di 25 nec[1]] non An Fi Na Ax | et] nec Ax nec multum Di aut We | liberos] libros Di nepotes vel consanguineos Vc 26 potentes] et *added* Vg | formidare] formidaret Ax | deberet] debent Na Di 27 Unde] *omitted* Bb et] *omitted* Vg | michi videtur] *omitted* Di | temporali] corporali Di 29 facere] faceret Ax facerent Di | teneretur] tenetur Ly Vg Ax tenere Di teneatur Vc | non] *omitted* Di | est] enim *added* Vg | tamen] casu Ly Vg *omitted* Vc 30 revertere] reverte Ax *omitted* Di | et narra] *omitted* Ax Di 31 teneat] teneant Ly 32 Dicitur] dic Fi *omitted* Bb | illiterati] illiterari Vc 33 permittunt] permittant Ly dictam] *omitted* We | doctrinam] pape heretici *added* We | in] *omitted* Ax 34 publicari] et *added* Bb Fi Na Di | doceri] *omitted* An | et teneri] *omitted* Ly Vg Vc | innoticiam] ignoranciam Ly noticiam Di impericiam Vc We 35 presertim] *omitted* Di 36 hereticam] heresim Di | pravitatem] *omitted* Di doctrina pape[2]] est Di | erronea] et *added* Di 37 non] *omitted* Ly 36s hereticam…directe] *omitted* Ax 37 omnes] *omitted* Vc | catholicos] vulgariter Di 38 heretici] *omitted* Di 39 catholicam] *omitted* Vc | divulgatam] divulgata Na 40 scienter] scirent Vg | sustinent] sustinerent An Fi Ly Vg Di Vc | eam] doctrinam pape erroneam We 41 timeant] timeatur Ly Vg timeat Ax 42 sequeretur] sequetur Ax Di | periculose] perniciose Ax | catholici] catholice Bb 43 heretici] Ly Vg Vc: *omitted* Bb An Fi Na Ax Di We | veritatem] fidem Di 44 catholicos] *omitted* Ly | apud…catholicam] *omitted* Ax

---

30 supra…sexto] 1 Dial. 6.100

quam reges et principes credere explicite non tenentur, licet debeant eam credere implicite, distinguitur. Quia aut ad noticiam regum et principum per clamorem et rumorem publicum et manifestum pervenit quod doctrina pape a viris literatis in Scripturis Divinis, qui hactenus bone opinionis et fame fuerunt, fortiter et efficaciter impugnatur, qui eciam petunt instanter ut de papa heretico vel de se, si erraverint, fiat iusticie complementum, aut talis clamor ad reges et principes non pervenit. In primo casu reges et principes ex zelo fidei quam omni homini preferre tenentur debent diligentissime facere examinari doctrinam pape per sapientes, si habent in regnis suis, vel per alios, si in regnis suis non sunt sufficientes ad examinacionem talem, et secundum unam sentenciam prohibere debent ne doctrina talis in regnis eorum et dominiis publicetur et doceatur antequam fuerit sufficienter discussa et examinata. Secundum vero aliam sentenciam antequam constiterit legitime regibus doctrinam pape esse erroneam, eam prohibere non debent. In secundo casu reges et principes prohibere doctrinam pape erroneam non tenentur, quia neque per certitudinem neque per famam constat eis doctrinam pape esse erroneam.

Capitulum 53

Discipulus: Circa ista narrata peto ut tria tantummodo probare coneris. Quorum primum est quod, si reges et principes qui potenciam temporalem pape et suorum nequaquam metuerent, audierint papam de doctrina erronea a viris in Sacra Pagina eruditis, et qui semper antea bone opinionis et fame fuerunt, fortiter impugnari, et ab eisdem peritis cum instancia petatur concilium generale ut veritas fidei declaretur, teneantur diligenter querere veritatem et efficaciter laborare ut per concilium

---

45 et] *omitted* Vg | licet] sed Na Ax | eam] eandem Ly Vg Na Di Vc 46 aut] *omitted* Vg | et[1]] au Vg vel Vc | per] *omitted* An | clamorem et] *omitted* Vc 47 rumorem] maiorem Bb vulgi *added* Ly manifestum] iudicium Ax | pervenit] et *added* An | in] et Bb 48 opinionis] sunt *added* Ly | fuerunt] *omitted* Ly fuerint Na Ax | et] *omitted* Ax | fortiter et] *omitted* Vc 49 petunt] ponit Di | ut] quod Vc 50 clamor] noticia Ly vel rumor *added* Vc | non] *omitted* Ly Vg 51 pervenit] *omitted* Vg | In…casu] Si talis rumor ad eos pervenit Vc | …principes] *omitted* Ly 52 tenentur] tenetur Vg tunc *added* Ly examinari] examinare Ly Vg Vc 53 habent] habeant Ly | suis[2]] *omitted* Ly | sunt] sint Ly Di 54 talem] cause talis Di 55 talis] pape We | publicetur] publicentur Di | et doceatur] vel predicetur Ax Di 56 discussa] est *added* Na 57 eam] *omitted* Ax 58 secundo] eciam *added* Ly Vg | et principes] *omitted* Ax | pape] heretici *added* Di 2 coneris] conaris Bb Na Vg conare An 3 pape] heretici *added* Di 4 metuerent] metuerunt Bb | audierint] audiverunt Vg *omitted* Ax 5 et[1]] eciam Bb An Fi | impugnari] impugnare Vg | et[3]] quod *added* We 6 peritis] panis Ax | petatur] postulatur We si ccccc?ddddd *added* Di 7 teneantur] Fi Na We: tenerentur Ly tenetur Vg tenentur Bb An Vc teneatur Ax Di | veritatem] *omitted* Di

generale vel alium modum congruum veritas fidei ostendatur et distincte patefiat catholicis universis. Secundum est quod reges et principes, si per quemcunque modum legitime constiterit eis doctrinam pape esse erroneam, teneantur ne publicetur et doceatur in suis regnis et dominiis prohibere, si propter talem prohibicionem non timent dispendium populi christiani. Tercium est quod, si rex aliquis propter potenciam temporalem pape heretici vel suorum sequacium probabiliter et ex causis urgentibus formidaret quod ex prohibicione doctrine pape heretici in regno suo nulla utilitas neque corporalis neque spiritualis fidelium sequeretur sed magis catholici turbarentur et plures averterentur a fide, a tali prohibicione doctrine pape erronee cessare deberet, et quod publicetur in regno suo permittere.

Magister: Primum et secundum simul videntur una racione posse probari, que talis est. Ille ad quem spectat omnem pravitatem hereticam extirpare, et ne in terra sibi subiecta pullulet impedire, tenetur modo predicto de doctrina pape erronea taliter impugnata, qua papa hereticus omnes cupit inficere orthodoxos, diligenter inquirere an sit consona vel dissona catholice veritati. Si enim circa talem inquisicionem negligens appareret, propter negligenciam eius possent sibi subditi periculose corrumpi heretica pravitate. Sed reges et principes christiani debent omnem hereticam pravitatem extirpare quantum in eis est, et ne in terris eis subiectis pullulet impedire. Ergo si audiunt doctrinam pape hereticam qua omnes cupit inficere orthodoxos, a viris peritis in Sacra Pagina impugnari, debent sollicite querere veritatem, an scilicet doctrina pape erronea sit consona vel dissona catholice veritati.

---

8 vel] per *added* Di 7s concilium…vel] *omitted* Ax 8 congruum] *omitted* Fi │ et] *omitted* We 8s et…universis] *omitted* Ly Vg quod cccccet Vgddddd tamen cccccquod *added* Vgddddd predicatores seu doctores cccccchoc *added* Vgddddd non possunt faciliter scire cccccet distincte patefiat catholicis universis *added* Vgddddd *added* Ly Vg 10 legitime] *omitted* Di Vc │ esse] *omitted* Di │ teneantur] tenentur Ly teneatur et Vg │ ne] ut Fi 11 publicetur] publicentur Vg publice Bb │ et[1]] *omitted* Vg doceatur] doceantur Ax │ et[2]] suis *added* Ly Vg 12 non] *omitted* Di │ populi] proximi Na 13 temporalem] *omitted* Di 14 formidaret] formidet Di │ doctrine] erronee *added* Di 15 nulla] nullam Fi │ corporalis] temporalis Ly spiritualis Di We │ spiritualis] corporalis Di We │ neque spiritualis] *omitted* Bb spiritualis vel corporalis Vc │ fidelium] *omitted* Di 17 deberet] debent Vg An Vc debeat Na deberent Ax Di │ et] *omitted* Vc │ publicetur] publicaretur Ax Di publicaretur et doceretur We 17s et…permittere] *omitted* Ly 19 simul] similiter Na 20 Ille] *omitted* Na 22 orthodoxos] catholicos Di 24 appareret] vel remissus *added* Di │ possent] posset Na *omitted* Ax │ sibi] sui Di periculose] periculo se Ax 25 corrumpi] posset *added* Ax 26 pravitatem] de suis terris *added* Di eis subiectis] suis Di 27 impedire] imperare An Fi │ audiunt] audiverint Ly audiant Di │ inficere] invitere Ax 28 orthodoxos] catholicos Di │ Sacra Pagina] sacris literis We eruditis *added* Di │ querere] inquirere Vc We 29 scilicet] *omitted* We

Maior istius racionis videtur evidens et tamen probatur. Primo sic. Cui competit potestas aliquid faciendi, omnia ad ipsum pertinere noscuntur per que illud convenienter facere potest, quemadmodum, si aliqua causa alicui committitur, super omnia que ad ipsam causam pertinere noscuntur plenariam recipit potestatem, et, sicut concesso principali, conceditur accessorium (Extra, *De officio iudicis delegati*, *Preterea*, et *Significasti*, et *Prudenciam*, et *Suspicionis*.) Si ergo regibus et principibus competit hereticam pravitatem ne in terris sibi subiectis pullulet, impedire, et hoc interdum facere minime possunt nisi diligenter inquirant an doctrina pape ad quam omnes intendit cogere christianos sit consona vel dissona veritati, sequitur quod tunc saltem talem debent inquisicionem facere quando eis per famam publicam nunciatur quod doctrina pape quam in terris eorum publicare proponit a viris peritis in Sacris Literis impugnatur, qui toto posse laborant ut veritas fidei declaretur.

Secundo probatur eadem maior sic. Sicut ad eundem spectat de personis diffamatis inquirere et de accusatis secundum iuris ordinem iudicare, ita ad eundem spectat de aliqua pravitate publice nunciata diligenter inquirere veritatem ad quem spectat eandem pravitatem, si aperte perpetrata fuerit, extirpare. Sed ad reges et principes spectat pravitatem hereticam pape heretici, si eam aperte cognoverint in suis regnis et dominiis pullulasse, penitus extirpare. Ergo ad eosdem spectat, si publice fuerit nunciatum quod doctrina pape quam in regnis et dominiis eorum plantare conatur a viris eruditis tanquam heretica impugnatur, diligenter inquirere veritatem.

---

30 sic] ille *added* Di | competit] convenit Ly faculto *added* Ax 32 convenienter] *omitted* Ax | causa] *omitted* Vg Bb | committitur] committatur Ax committeretur We 34 sicut] sic Ly An Di | concesso] concessit An concessio Ax | conceditur] et *added* Vg 35 Preterea] Fb Ox: propter Ly An We c.1 propter Vg Bb Fi Na Ax c.1 et preterea Di c. propterea Vc | Significasti] signasti Di | Prudenciam] Fb: prudenter Ly Vg An Di prudencia Bb Fi Na Ax Vc We | Suspicionis] suspicacionis Ax 36 sibi subiectis] suis Di 37 impedire] impendere Vg | hoc] *omitted* Vc | minime] non Ly | inquirant] inquirunt Fi | an] ac Bb 39 quando] cum Fi 40 quam] Ly Na Ax We: que Vg Bb An Fi Vc *omitted* Di | publicare] publicari We | publicare proponit] publicatur Vc 41 viris] eruditis et in sacra pagina seu *added* Di | qui] et *added* Vc | veritas] veritates Vg 42 declaretur] Et *added* Fi 43 maior] minor We 44 ita] ista Bb 45 diligenter] viriliter An | quem] eciam *added* Vc 46 eandem] *omitted* Di pravitatem] veritatem Vc | perpetrata] probata Di 47 pravitatem] veritatem Vc | hereticam] *omitted* Di | aperte] *omitted* Di | cognoverint] cognoverit Ax 48 penitus] *omitted* Di 49 nunciatum] manifestum Di | et] *omitted* Ax | eorum] quam *added* We | plantare] plantatur Ax pullulare Di conatur] *omitted* Ax 50 eruditis] *omitted* Ax bonis et peritis Di | impugnatur] impugnetur Vg diligenter] *omitted* Di | inquirere] querere Bb Di We

---

34s …Preterea] X.1.29.5, col. 159 35 Significasti[1]] X.1.29.7, col. 159 | Prudenciam[1]] X.1.29.21, cols. 164-6 | Suspicionis [1]] X.1.29.39, cols. 181-2

Tercio sic. Ad quem spectat periculis que cognoverit ingruere obviare, ad eundem spectat de periculis que per famam publicam nunciantur querere veritatem, sicut ad quem spectat hostibus invadentibus terram aliquam toto posse resistere, ad eundem spectat, si est publica fama quod aliqui volunt eandem terram invadere, diligenter inquirere veritatem ut, si fama contineat veritatem, ad resistendum sit minime imparatus, quia secundum beatum Gregorium "minus iacula feriunt que previdentur," et quidam saluberrimum dans consilium ait: "prospice que veniunt hos casus esse ferendos, nam levius ledit quidquid previdimus ante." Cum ergo, si doctrina pape est erronea, non modicum periculum toti christianitati immineat, ad quos spectat pravitatem hereticam extirpare ad eosdem spectat de doctrina pape que tanquam heretica a viris in Sacris Literis eruditis fortiter impugnatur, postquam per famam publicam hoc eis constiterit, diligenter inquirere veritatem. Sic ergo probata est maior.

Minor, scilicet quod ad reges et principes spectat omnem pravitatem hereticam de eorum terris et dominiis extirpare et ne pullulet impedire, probatur sic. Ille qui propter hereticos de terra sua fugere non tenetur, nec tamen debet communicare eisdem nec eos quomodolibet receptare, potest eos de terra fugare, vel eciam captivare, vel penitus extirpare. Rex autem aut principes propter papam hereticum vel sequaces eius non tenentur de terra sua recedere, nec debent communicare eisdem nec eos quomodolibet receptare. Ergo possunt eos de terra sua fugare, aut

51 que] qui Vc | cognoverit] cognoverint Vc | cognoverit ingruere] noviter emergunt Ly | obviare] et *added* Ax 52 que] qui Vc | per] *omitted* An | nunciantur] nunciatur Bb Di We 53 spectat] de *added* Ax Di 54 spectat] *omitted* Ax | aliqui] aliqua Fi | volunt] velint An *omitted* Fi | invadere] invadare We 55 inquirere] querere Bb Ax Di Vc We *omitted* Fi | veritatem[1]] igitur si fama est super heresi debet diligenter inquirere an contineat veritatem *added* Ly | fama] quod aliqui volunt *added* Vg si…veritatem] *omitted* Ly Di | minime] nunc Di 56 feriunt] ferint Di We | que] Ly Bb Na Ax Di: qua Vg An Fi Vc We 57 previdentur] veritatem *added* Vg unde *added* Ly | saluberrimum] salumberi me Ax | ait] *omitted* Ax | que] Bb An Fi Na: qui Ly Vg Ax Di Vc We | veniunt] veneris Ax Di 58 quidquid] quidquid Vg | ante] enim Di 59 est] sit Ax *omitted* Di 60 hereticam] heretico Ax | de] *omitted* Bb 61 in] et Ax 62 eis] *omitted* Fi | constiterit] constitit Ax | inquirere] Ly Vg An Vc: querere Bb Fi Na Ax Di We 63 maior] Et *added* We 64 Minor] vero *added* Di | et] in Vc 65 pullulet] pullulent An | sic] *omitted* Ax Di primo *added* Vg Vc | Ille] *omitted* Ly Vg Vc 66 debet] *omitted* Bb 67 eos[1]] eosdem Ly Vg | potest] tenetur Ly | eos[2]] tamen Vc | de] *omitted* Di | terra] doctrina Di sua *added* Di Vc We | vel] et Di 68 vel] aut We eciam *added* Ax Di | Rex] reges Ly Vg Ax Vc | Rex autem] sed reges Di | aut] vel Ly et Vg Di Vc | propter] *omitted* Vg 69 vel] et Di tenentur] debent Ly Vc debet Vg tenetur Bb Ax | nec] non An | debent] Ly Di Vc: debet Vg Bb An Fi Na Ax We 70 receptare] recipere Ly | possunt] Ly An Vc We: potest Vg Bb Fi Na Ax Di | aut] ac Ax We et Di

56s …previdentur] Gregory the Great, *Homiliarum in evangelia libri duo*, II,35,1 in *Patrologia Latina* 76, col. 1259C 57s …ante] W.J. Chase, ed., *The Distichs of Cato*, Madison, Wisc., 1922, p. 12, no. 24

eciam captivare, vel penitus extirpare. Qui autem talem obtinet super hereticos potestatem debet de terra sua expurgare hereticos et per hoc terram suam de omni pravitate heretica expurgare, quia terra de hereticis expurgata de omni pravitate heretica expurgari dinoscitur. Patet ergo quod spectat ad reges et principes impedire ne doctrina pape erronea in eorum regnis et dominiis divulgetur aut quomodolibet teneatur. Qui autem potest facinus prohibere et non prohibet, cum tamen hoc ad ipsum pertineat, eidem facinori favet. Reges ergo et principes qui sciunt doctrinam pape esse hereticam, vel si ignorant, laborant ignorancia crassa et supina, quia nolunt scire doctrinam pape esse hereticam, aut negligunt indagare, si non prohibent eam in suis regnis et dominiis, sunt inter fautores heretice pravitatis computandi.

Capitulum 54

Discipulus: Hec, ut puto, ab hiis que tractata sunt supra libro sexto cap. 99 dependent, ideo, hiis omissis, tercium quod est supra cap. 52 premissum probare coneris.

Magister: Tercium ibi premissum est quod, si rex aliquis propter potenciam temporalem pape heretici et suorum sequacium vel sibi favencium probabiliter et ex causis urgentibus formidaret quod ex prohibicione doctrine pape heretici in regno suo nulla utilitas, neque spiritualis neque corporalis, fidelium sequeretur, sed magis catholici turbarentur et plures averterentur a fide, a tali prohibicione cessare deberet

---

71 autem] vero Di 72 debet…sua] debere terram suam Ly │ expurgare…suam] Kn: *omitted* Ww 72s de[2]…heretica] omnem pravitatem hereticam Di Vc 73 expurgare] extirpare Di dinoscitur *added* Ly │ quia] qua Ax │ de[1]] que We │ expurgata] expurganda Vc expurgatur We 74 expurgari] expurgare Vg Ax expurgata Di debere *added* Vc 73s de[2]…dinoscitur] dinoscitur iuste regulata Ly 74 et principes] *omitted* Di │ impedire] imperare Bb An Fi 75 ne] nec Bb │ et] in *added* Di 76 facinus] faciliter We │ hoc] *omitted* We 77 pertineat] prohibere *added* We 78 hereticam] erroneam An Fi Ax Di │ vel…ignorant] Bb Na We: vel Vc *omitted* Ly Vg An Fi Ax Di 78s quia nolunt] et Vg nolentes Vc 79 esse] hereticam vel *added* We │ hereticam] Vc: erroneam Ly Vg Bb We 78s laborant…hereticam] *omitted* An Fi Na Ax Di 79 indagare] mandare Vg indigare Di an doctrina pape sit erronea *added* We aut…indagare] *omitted* Vc 80 eam] doctrinam pape erroneam We 2 ab] de Vc │ sunt] *omitted* We supra] *omitted* Ly Vg Vc │ libro] hoc Ax │ 99] 19 Di 3 dependent] dependet Ax │ tercium] *omitted* Ly │ est] Na Di: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Ax Vc We │ quod…supra] *omitted* Na │ premissum] Di: promisi Ly An Fi Ax promisisti Vg Bb Vc We permisi Na 4 coneris] conaris Na 5 premissum] promissum Ly Vc │ est] *omitted* Di │ potenciam] potestatem Di 6 ex] certis *added* Di 8 spiritualis] corporalis Di Vc │ neque[2]] *omitted* Bb │ corporalis] temporalis Ly spiritualis Di Vc │ sequeretur] sequitur An Fi Na 9 plures] *omitted* Ax │ averterentur] adverterentur Ax We │ deberet] deberent Ly debet We

et quod doctrina predicta publicaretur et doceretur in regno suo sustinere, quod videtur posse probari.

Primo sic. Oportet regem, sicut et quemlibet alium sapientem, extremam demenciam declinare. Sed talis prohibicio esset extreme demencie, quia non minoris demencie est frustra niti et nichil nisi turbacionem bonorum querere quam frustra niti et nil nisi odium querere, quod extreme demencie est, Ieronimo attestante, qui, approbando sentenciam cuiusdam, ait in prologo Esdre: “frustra autem, ut ait quidam, niti neque aliud se fatigando nisi odium querere, extreme demencie est.” Ergo rex qui per prohibicionem huiusmodi nil nisi turbacionem fidelium quereret, a tali deberet turbacione cessare.

Secundo sic. Non minus omittenda est prohibicio doctrine erronee pape propter vitandam turbacionem fidelium absque omni utilitate eorum (et eciam infidelium) quam sit omittenda correccio propter schisma vitandum, quia schisma ideo vitandum dinoscitur quia est Christianitati nocivum. Sed turbacio fidelium absque omni eorum utilitate est Christianitati nociva. Ergo sicut schisma est vitandum, ita turbacio fidelium absque eorum utilitate est penitus declinanda. Sed propter schisma vitandum ommittenda est correccio, teste Augustino, qui, contra epistolam Parmeniani, ut legitur 23 q. 4 cap. *Cum quisque*, ait: “cum quisque fratrum et christianorum, intus in ecclesie societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis

---

10 quod[1]] talis *added* Ly a *added* Di │ predicta] *omitted* Ly pape erronea We │ et doceretur] *omitted* Di 9s cessare…doceretur] *omitted* Ax 11 videtur] videretur Ly *omitted* Bb │ probari] probare Vg 12 Oportet] *omitted* Di 13 extreme] extrema Ly │ demencie[1]] demencia Ly │ quia…demencie] *omitted* Ly 14 est] et Ly │ niti[1]] inniti Vc │ quam] quoniam Ly │ niti[2]] inniti Vc 14s quam…querere] *omitted* Di 15 quod] Vg Bb Vc We: *omitted* Ly quia An Fi Na Ax Di attestante] teste Di Vc 16 sentenciam] dictum We │ cuiusdam] *omitted* Fi │ ut] *omitted* Di 17 niti] inniti Vc │ neque] nec Ly │ querere] *omitted* Fi │ est] *omitted* Vg An We 18 per] propter Vc *omitted* Vg Di │ nil] nichil Di │ turbacionem] perturbacionem Ly Vg Vc 19 turbacione] prohibicione Vc We 20 pape] erronea *added* Di 21 absque] ab Fi │ omni] fructu et *added* Di │ eciam] Ly Na Ax Di: cetera Vg est Bb An Fi Vc We 22 quam] *omitted* Di │ quia schisma] *omitted* Ax Di │ ideo] *omitted* Ly Vg 22s …vitandum] *omitted* Fi 23 dinoscitur] dignositur Ax │ nocivum] nocumea Vg │ turbacio] sic *added* Ly Vg Vc 24 eorum] fidelium et infidelium We fructu et *added* Di │ est[2]] ut Ax │ ita] est Ax 25 absque] omni *added* Vg Na Ax Vc We │ eorum] fidelium We 24s Christianitati…est[2]] *omitted* Bb 26 ommittenda] committenda Fi 27 Parmeniani] parmeniam Ax │ quisque[1]] qui licet Vg qui sed Na et] e Di *omitted* Vg Bb 28 intus] *omitted* LyVg Fi Vc

---

16s in…est] Jerome, *Prologus to Esdras*, in *Biblia Latina cum glossa ordinaria*, ed. Adolph Risch ccccc1480,1ddddd, repr. Brepols-Turnhout 1992, vol. II, fol. 261a 27–32 …discipline] C.23 q.4 c.19, col. 706

nullum est”. Et infra: “quando cuiusque crimen notum est, et omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas discipline”. Ex quibus verbis colligitur quod propter schisma vitandum a severitate correccionis et discipline oportet cessare. Ergo consimiliter propter turbacionem fidelium declinandam oportet regem a prohibicione doctrine pape erronee ad tempus cessare.

Discipulus: Dicitur forte quod secus est quando fides impugnatur et quando alia peccata committuntur. Licet enim a correccione aliorum excessuum sit cessandum propter schisma vitandum, tamen quando fides impugnatur oportet illos ad quos spectat resistere, quia, ut allegatum est supra, in decretis 7 q. 1 *Adversitas* para. *Cum vero* sic legitur: “cum vero non prelatorum tantum, sed tocius ecclesie salus queritur, fides impugnatur, necesse est ut ex adverso ascendant, et in die belli seipsos murum opponant pro domo Domini, animas suas ponant pro ovibus suis, ut exemplo sue passionis attendant quos sermone doctrine diucius confirmare non valent”. Ex quibus verbis colligitur quod, cum fides impugnatur, prelati non tacere aut dissimulare sed resistere debent usque ad sanguinem, ergo racione consimili reges, quando impugnatur fides, usque ad mortem tenentur resistere, quia, sicut prelatos oportet ecclesiam defensare sermone, doctrina, et vita bona, ac tandem, si opportuerit, passione, ita et reges per potenciam temporalem ecclesiam defensare tenentur. Quare, si papa hereticus fidem impugnat, reges et principes dissimulare minime debent, sed debent sibi resistere viriliter et potenter eciam usque ad mortem, iuxta illud Sapientis: “usque ad mortem certa pro iusticia”. Et eadem racione certandum est usque ad mortem pro fide, cum multo magis certandum sit pro fide

---

30 Et] eciam *added* Vg | infra] ita Vc | quando] *omitted* Vg | cuiusque] cuiusquam Ly Vc cuiuscunque Di We | et] *omitted* We in *added* Bb An Na Di We | omnibus] extra *added* An We 31 apparet] Fb Na Di Vc: appareat Ly Vg Bb An Fi Ax We | habeat] habeant Di | possit] Fb Vc: posset Ly Bb An Fi Na Di We potest Vg Ax 32 dormiat] Fb Ly Na Vc: dormitet Vg Bb An Fi Ax Di We | verbis] *omitted* Ly 33 vitandum] *omitted* An Fi Na Ax Di 34 Ergo] et *added* Ly Vg 35 doctrine] doctrina Ax 36 Dicitur] diceretur Di We 37 excessuum] excessum Ax criminum Di 38 illos] alios Di 39 ut] sicut An | in decretis] *omitted* Di Vc | Adversitas] Ly Bb Vc: *omitted* Vg An Fi Na Ax Di We | para] *omitted* An Fi Na Ax Di 40 prelatorum] prelatores Ax | tocius] *omitted* Di 41 queritur] qui Vg *omitted* Di | ascendant] ascendat An Fi oscendant Ax 42 seipsos] seipso Vg ut *added* Ly | Domini] dei Vg Fi Ax Di Vc We | pro[2]] *omitted* Ax 43 attendant] attidant Ax | sermone] sermo Ax | non] *omitted* Vg 44 prelati] *omitted* Di | non] debent *added* Ly 45 consimili] consilii Ax 47 doctrina] doctrine Vg Ax Di Vc We | vita] veritati An Fi We 48 et] *omitted* Di 49 Quare] *omitted* Di dissimulare] dissilare Fi dessistere Ax 50 sed] ymmo Ly | sibi] *omitted* Vg 51 iuxta…mortem] *omitted* Ax | racione] racionem Ax 52 est] magis *added* Ly | sit] est Di | cum…fide] *omitted* Ly

---

39 …supra] 1 Dial. 7.38 40–44 sic…valent] C.7 q.1 c.48, cols. 586-7 51 Sapientis…iusticia] Ecclesiasticus 4:33

quam pro quacunque humana iusticia aut patria vel subditis seu re temporali quacunque.

Magister: Respondetur quod racionem predictam nequaquam intelligis. Non enim intendit quod nunquam spectet ad reges et principes eciam usque ad mortem pro fide certare catholica, sed vult quod cum ex certamine nulla penitus speratur utilitas, sed de notabili et periculosa aut perniciosa turbacione probabiliter dubitatur, abstinendum est ad tempus a tali certamine, exemplo Christi et Pauli ac aliorum plurimorum sanctorum, qui interdum non tantummodo certantibus minime restiterunt, sed eciam fugerunt de loco certaminis. Ubi autem reges et principes ex certamine tali et resistencia ac prohibicione doctrine erronee pape heretici fructum aliquem spiritualem sperarent, eciam usque ad mortem oporteret eos, si velint veri catholici reputari, doctrine pape resistere, et eam in suis regnis et dominiis prohibere. Quemadmodum prelati, quando exemplo sue passionis possent subditos attendere, quos sermone doctrine confirmare nullatenus potuerunt, deberent ascendere ex adverso et animas suas pro ovibus ponere.

Cum ergo dicitur “cum vero non prelatorum tantum etc.”, respondetur quod, quando fides impugnatur et ex passione prelatorum speratur pro fide quod catholici confirmabuntur in fide, tunc prelati debent mortem suscipere. Si autem ex passione sua confirmacionem fidelium non sperarent, sed timerent quod post mortem suam fideles infirmi in fide catholica fluctuarent, deberent mortem fugiendo vel dissimulando vitare, et alia tempora quibus valerent fructum facere expectare, cuius sentencie videtur esse beatus Gregorius, qui, in libro Dyalogorum, ut habetur 7 q. 1

---

55 racionem] posicionem Bb We potenciam Di │ intelligis] intelligi An Di We 56 spectet] spectat Ly Vc pertinet Bb Ax 57 cum] *omitted* Ax │ certamine] certacione Ly Vg │ speratur] fructus vel *added* Di 58 aut] et Ly Vc │ aut perniciosa] *omitted* Bb 59 tali] *omitted* An │ Christi] beati petri Ly 60 certantibus] certatibus Bb │ minime] resisterunt *added* Vg resisterent *added* Bb An We 61 restiterunt] resisterent Fi resisterunt Ax │ fugerunt] fugierunt Vg │ Ubi] ut Fi 60s certantibus…autem] *omitted* Di 62 tali] *omitted* Fi │ et] *omitted* Vg │ resistencia] resistent Vg doctrine] *omitted* Na │ doctrine erronee] *omitted* Di │ heretici] *omitted* Ly Vc │ fructum] *omitted* Fi 63 spiritualem] *omitted* An Vc │ eciam] et Ax │ oporteret] oportet Ly │ eos] *omitted* Fi │ velint] vellent Di We fieri *added* Di │ veri] veritati Ax 64 catholici] *omitted* Ax et *added* Di │ reputari] reperiri Vg Bb An reperpari Fi 65 quando] qui Di 66 potuerunt] poterint Ly potuerant Vg │ deberent] debent Ly Vg Vc deberet Di 67 ascendere] adscendere We │ ovibus] suis Di 68 cum] quod tamen Ax │ tantum] *omitted* An Fi We 69 prelatorum] *omitted* Ly │ speratur] sperant Vg 70 suscipere] sustinere Ax *omitted* Di 71 sperarent] speraverit Vg 72 fluctuarent] fluctitarent Di flutuarent We │ deberent] debent Ly Vc 73 alia…quibus] alio tempore quo Ly │ fructum] fructus An │ valerent…facere] fructum facerent We │ expectare] expectarent An 74 7] 3 Vg

---

74–86 ut…quesivit] C.7 q.1 c.49, col. 588

cap. *Ibi*, ait: “ubi omnino fructus de bonis deest, sit aliquando de malis labor supervacuus, maxime si e vicino cause suppetant, que fructum Deo valeant ferre meliorem. Sepe agitur in animo perfectorum quod silencio pretereundum non est, quia, cum laborem suum sine fructu esse considerant, in loco alio cum fructu ad laborem migrant. Unde ille quoque egregius predicator, qui dissolvi cupiebat et esse cum Christo, cui Christus est vivere et mori lucrum, qui certamina passionum non solum ipse appeciit, sed ad tollerandam hec eciam alios accendit, Damasci persecucionem passus, ut potuisset evadere, murum, per funem sportamque quesivit seque latenter deponi voluit. Num quidnam non Paulum mortem timuisse dicimus, quam se ipse pro Iesu amore testatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, gravem ad laborem se alibi cum fructu servavit; fortis etenim Dei preliator teneri intra claustra noluit, sed certaminis campum quesivit”. Ex quibus verbis colligitur quod fidei zelatoribus licet intencione fructum faciendi maiorem campum certaminis pro tempore declinare.

Quare, quamvis reges et principes, si viderint quod prohibicio doctrine pape erronee in regnis et terris sibi subiectis est ad honorem Dei et fidelibus fructuosa, doctrinam pape erroneam ne inficere valeat orthodoxos debeant prohibere, et pro tali prohibicione tenenda, si opportuerit, eciam arma movere (exemplo sincerissimi

---

75 Ibi] ubi Ly An Di │ omnino] omnis Di │ deest] adest Ax 76 supervacuus] superva *gap* Fi │ e vicino] emencio Vg Ax e merito Di │ cause] esse Vg Ax Di │ suppetant] suspectant Vg se suppetant Ax spectant Di │ que] qui Ax │ fructum] fructam Ax │ Deo] domino Bb An We │ ferre] facere Vg Ax Di 77 silencio] Fb Ly: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Di Vc We │ pretereundum] preterea dum Di 78 suum] *omitted* Vg Ax Di │ fructu[1]] fructum Bb │ considerant] Fb Ly Bb We Vc: considerarent Vg considerent An Fi Na Di considernant Ax │ alio] Fb Ly We Vc: alias Vg Bb An Fi Na Ax Di 79 quoque] *omitted* Di │ predicator] predicatorum Bb et doctor gencium *added* Di │ cupiebat] cupiat Bb An Fi Na │ et] eciam An 80 cui] vivere *added* Vc │ est vivere] erat Vc │ certamina] certamda Di 81 appeciit] appetat An Na We aspetiit Ax │ sed] eciam *added* Ly │ ad] *omitted* Di │ tollerandam] tolleranda Ly hec] *omitted* Vg hoc Ax Di │ eciam] et eciam Ax ita *added* Vg │ accendit] attendit Di 82 persecucionem] persecuciones Di │ ut] et Di │ potuisset] potuissent Fi │ per] Fb Di: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Vc We │ funem sportamque] Fb: sportam funemque cccccfuremque Diddddd Ww quesivit] quesiit Di 83 Num quidnam] Fb: nunquid Ww │ non] vero Ly nam Vc We │ Paulum] paulus Bb │ mortem] non *added* Di 84 quam] Fb Ly Na Di Vc: quem Vg Bb An Fi Ax We │ se] sic Ax Di ipse] ipsum Ly │ pro] *omitted* Ax Di │ Iesu] Fb Ly We: christi Vg Bb An Fi Na Di Vc proximi Ax amore] nomine Vg Vc │ testatur] attestatur Ly Vg Vc protestatur Di │ sibi] *omitted* Ax Di 85 adesse] sibi *added* Vg │ conspiceret] speraret Fi │ servavit] servare Ax Di 86 etenim] Fb Ly: eciam Bb An Vc We est Fi Na Ax Di *omitted* Vg │ preliator] prelator Fi │ noluit] voluit Vg │ sed] in *added* Di 87 verbis] *omitted* Bb Fi Na Ax Di We │ quod] qui *added* An │ fructum] fructu Vg 88 pro tempore] *omitted* Vc 89 quamvis] *omitted* Ly Vg Vc 90 in] suis *added* Di Vc │ sibi subiectis] *omitted* Vc Dei] fidei Ly Vg Vc │ fidelibus] fidelium Vc We 91 erroneam] *omitted* We │ pape erroneam] eandem Di │ ne] non Ax │ inficere] ficere Di │ debeant] debent Ly Di Vc debeant debent Ax │ et] *omitted* Ax 92 tenenda] tuenda Ly Vg Na Ax Vc │ si opportuerit] *omitted* Ly Vg │ eciam] *omitted* Ax

zelatoris legis Dei Iude Machabei qui, suos confortans ad bellum pro lege divina, ut legitur 1 Mach. 3, ait: "accingimini et estote filii potentes et estote parati in mane ut pugnetis adversus naciones has que convenerunt disperdere nos et sancta nostra, quoniam melius est nos mori in bello quam videre mala gentis nostre et sanctorum"), tamen quando rex aliquis aperte videret quod sine fructu et cum turbacione perniciosa fidelium doctrinam pape erroneam prohiberet, dissimulare deberet et tempus aliud expectare quo cum fructu maiori doctrinam eandem pestiferam prohibere et de suo regno penitus extirpare valeret.

Discipulus: Racionem predictam intelligo, licet casus predictus quem innuit michi penitus impossibilis videatur. Ideo alias raciones ad assercionem eandem adducas.

Magister: Tercia racio principalis est hec. Non minus dissimulanda vel tolleranda ad tempus est doctrina pape erronea propter stragem spiritualem et corporalem vel eciam tantummodo spiritualem populorum multorum vitandam, quam propter stragem corporalem vitandam sit propter alios excessus severitati correccionis et iusticie detrahendum. Sed propter stragem multorum vitandam sunt alia flagicia minime punienda, teste Augustino, qui, scribens ad Bonifacium, ut habetur dis. 50 cap. *Ut constitueretur*, ait: "ubi per graves dissensionum scissuras non huius aut illius hominis periculum, sed plurimorum strages iacet, detrahendum est aliquid severitati, ut maioribus malis sanandis caritas sincera subveniat. " Ergo consimiliter,

---

93 legis] *omitted* Ax Di | Iude] inde Ax *omitted* Di | Machabei] *omitted* Di | bellum] bellandum An Ax We | pro lege] *omitted* Bb 94 legitur] habetur Ly tenetur Fi | 3] Ly: 4 Vg Bb An Fi Na Di Vc We 10 Ax | ait] ac Na | et] *omitted* Di | et estote] *omitted* Ly Vc | in] *omitted* Di 95 ut] et Di | pugnetis] pugnemus Vc | has] Vulg: *omitted* Ww | convenerunt] Vulg: venerunt Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di We veniunt Vc | nos] *omitted* Ax 96 nos] Vulg Vg: *omitted* Ly nobis Bb An Fi Na Ax Di Vc We | in bello] *omitted* Di 95s nostra…quam] *omitted* Ax 96 mala] interitum Ly Vg 97 quando] si Ly Vg Vc | videret] videtur Di | fructu] fidelium *added* Ly | cum] *omitted* Vg Ax sine Di | turbacione] conturbacione Ly Vg perturbacione Di 98 fidelium] esset prohibere Ly | prohiberet] *omitted* Ly Vg prohibere non potest, ad tempus Vc | dissimulare deberet] *omitted* Di 99 aliud] *omitted* An Fi Na Ax Di 100 valeret] deberet Di 101 predictus] *omitted* We 102 penitus] *omitted* Di | impossibilis] impossibile esse We | ad assercionem] *omitted* Ax 103 hec] hoc Ax | vel tolleranda] *omitted* Bb | ad] a We 104 tempus] conveniens *added* Ly | est] *omitted* Vg et An 105 populorum] et *added* Ly Vg Vc | vitandam] *omitted* Ly Di intantam Bb 106 corporalem] *omitted* Di | sit] sive Ly sic Vg | propter] per Bb | alios] aliquos Ax | severitati] severitatis Ly Ax 108 Augustino] augustinus Bb | ut] et Bb Ax We 109 ait] *omitted* Di unde in huiusmodi causis *added* Vc | dissensionum] discessionum Ax 110 hominis] tantummodo *added* Vc | periculum] est *added* Vc | sed] licet Vg ubi *added* Vc | strages] spiritualis *added* Ly | iacet] latet Bb | detrahendum] ad trahendum Vg 111 ut] aut Di | caritas] catholica Ly catholicos Vg | subveniat] permaneat fides Ly et eadem verba ponuntur 23 q. 4 c. illa pietas *added* We | Ergo] unde Ly Vg Vc | consimiliter] videtur *added* Vc

---

94–96 …sanctorum] 1 Machabees 3:58-9 108–111 dis…] D.50 c.25, col. 187

ubi sine fructu plurimorum strages spiritualis iaceret, quia plurimi averterentur a fide si rex prohiberet doctrinam pape erroneam, est a prohibicione huiusmodi abstinendum.

Quarto sic. Sicut rex preceptis et statutis aut eciam, si opportuerit, materialibus armis debet doctrinam pape erroneam extirpare, ita predicatores et doctores ac magistri apertis racionibus et Scripturarum testimoniis debent doctrinam pape erroneam impugnare. Sed predicatores et doctores ac magistri non debent sine fructu et cum turbacione fidelium doctrinam pape erroneam expugnare, ipsa Veritate testante, que ait Matth. 7: “nolite dare sanctum canibus neque mittatis margaritas vestras ante porcos. “ Ergo nec rex sine fructu et cum turbacione fidelium debet in regno suo doctrinam pape erroneam prohibere, sed tempus in quo valeat cum fructu extirpare ipsam expectare tenetur.

Quinto sic. Quod non est ad gloriam Dei est minime faciendum, quia nichil nisi ad gloriam Dei fieri debet, teste Apostolo qui 1 Cor. 10 ait: “omnia in gloriam Dei facite, “ qui eciam Coloss. 3 ait: “ omne quodcunque facitis in verbo aut in opere omnia in nomine Domini Iesu. “ Sed prohibicio doctrine pape erronee sine omni utilitate et cum turbacione fidelium non esset ad gloriam Dei. Ergo in hoc casu rex non debet in suo regno doctrinam pape erroneam prohibere.

Capitulum 55

Discipulus: Quia reor quod, si unquam aliquis papa fiet hereticus, omni regi Christianitatis potenti in regno suo, si sapienter et prudenter processerit, facile erit

---

112 sine] omni *added* Bb Ax Di We │ spiritualis] spiritualiter Di │ iaceret] An Di │ quia] ita ut Ly scilicet *added* Di 113 si] quia Vc │ erroneam] hereticam Ly Vg ergo *added* Ly │ est] esset Di │ a] *omitted* Vg absque Vc 114 abstinendum] cessandum Vc 115 sic] arguitur *added* Ly. │ aut] ac Di opportuerit] apparuerit Ax │ materialibus] virilibus Di 116 erroneam] hereticam We 116s ac magistri] *omitted* Di 117 apertis] operatis Di │ et] in Na │ Scripturarum] scripturam Ax │ debent] debet Ax 118 ac magistri] *omitted* Di 119 cum turbacione] conturbacione Ax │ expugnare] expurgare Di 120 mittatis] *omitted* Bb 121 vestras] *omitted* Di │ ante] inter Di │ porcos] portas Ax et] Ly Di Vc: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax We │ cum turbacione] conturbacione Vg Ax 122 in] ultimo Ax Vc │ quo valeat] quod valeant An │ fructu] fructum Bb 123 ipsam] ipse Ly doctrinam pape hereticam We │ expectare] explicite Vg An exstirpare Bb 125 1] ad *added* Ly Vg Fi Di Vc │ omnia] que facitis *added* Ly │ gloriam[2]] gloria Vc 126 facite] fidem Fi │ eciam] ad *added* Ww │ Coloss] corinthios Di │ omne] omnia Ly Vg │ quodcunque] Vulg Na We: que Ly Vg quod Bb An Fi Ax Di quecunque Vc │ facitis] aut in *added* Di 127 Domini] Vulg: nostri *added* Ww │ Iesu] Vulg: christi facite *added* Ww │ Sed] *omitted* Bb 128 et] Ly Di: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Vc We │ turbacione] perturbacione Ax │ non] *omitted* Fi 129 pape] *omitted* Ly 2 aliquis] *omitted* Ax Di │ fiet] fieret Ly Vg Di Vc │ omni] no Bb 3 Christianitatis] christiano Di │ potenti…suo] *omitted* Ly

---

120s Matth…] Matthew 7:5 125s 1…] 1 Corinthians 10:31 126s omne…] Colossians 3:17

absque omni notabili periculo spirituali vel corporali de regno suo doctrinam pape erroneam extirpare, et ideo, si rex aliquis sustinebit doctrinam eandem in regno suo et terris sibi subiectis doceri, publicari, et teneri, hoc accidet aut propter defectum zeli ad catholicam fidem, aut propter defectum sagacitatis et prudencie, aut propter cupiditatem pecuniam aut divicias extorquendi a papa heretico, aut propter corrupcionem aliam que ab omni rege christiano elongari deberet, et ita opinor quod casus quem innuit predicta opinio nunquam eveniet. Ideo circa eandem opinionem non amplius immoreris, sed ad publicas potestates et communitates te converte, et dic an publice potestates et communitates regibus et principibus inferiores, si sustinuerint sequaces pape heretici doctrinam eius erroneam divulgare, docere, et tenere, debeant inter fautores hereticorum et heretice pravitatis computari.

Magister: Publice potestates regibus et principibus inferiores, et communitates, quantum ad fidem catholicam defendendam et pravitatem hereticam extirpandam a regibus et principibus nequaquam differre videntur, nisi quoad potestatem temporalem, quia minoris potencie sunt communitates quam reges et principes, et ideo nonnullis apparet quod per illa que dicta sunt de regibus et principibus patere potest quid de aliis publicis potestatibus et communitatibus sit tenendum. Si enim aliqua publica potestas vel communitas est tante potencie quod cum fructu spirituali potest doctrinam pape erroneam prohibere, ad hoc tenetur de necessitate salutis. Si vero est tam parve potencie temporalis quod ex prohibicione doctrine illius sequeretur turbacio fidelium absque omni fructu spirituali, eam dogmatizari licite sustinebit, et ad tempus aliud expectabit.

Discipulus: Quomodo scietur an aliqua potestas vel communitas sit tante potencie quod cum fructu spirituali poterit doctrinam pape erroneam extirpare vel prohibere.

---

4 absque] ab Ax | omni] *omitted* Di | vel] et Ax 5 sustinebit] sustineat Ly sustinet Di substinebit Vc We | eandem] erroneam Ly pape erroneam We | suo] eciam *added* Bb An We 4s doctrinam…suo] *omitted* Bb 6 et[1]] in Ly Vg Ax Vc | terris…subiectis] terra subiecta Di | accidet] accideret Ly Vg Vc | propter] per Di 7 ad] aut Vg An 8 pecuniam] pecunie Ly Vg Di Vc pectuniam An | aut[1]] et Di | aut[2]] *omitted* An 9 rege] regi Ax | deberet] debet Vg An debent Di 10 eveniet] evenerit Ly Vg veniet Di | Ideo] *omitted* Vg 11 immoreris] moreris An Fi Na Ax Di | communitates] communione An 12 et[1]] quod *added* Ax | regibus] reges Ax 13 sustinuerint] sustinuerant Na 14 hereticorum et] *omitted* Di 15 potestates] et *added* Ax 16 defendendam] deferendam Ax | et] propter *added* Di extirpandam] extirpanda Di 17 potestatem] potenciam Bb Ax Di 18 temporalem] minorem Di communitates] communiter Bb Ax Di We | quam…principes] regibus et principibus Di 19 illa] ea An Fi Vc 20 publicis] simplicibus Ly | et communitatibus] *omitted* Ly An We 21 vel] et Di 22 doctrinam] doctrina Di | erroneam] erronea Di | ad] ex Vg 23 illius] *omitted* Na pape erronee We 24 eam] eandem Ly Vg doctrinam pape erroneam We | dogmatizari] dogmatizare Di 25 ad] *omitted* We | expectabit] spectabit Di 26 aliqua] publica *added* Vc 27 extirpare vel] *omitted* We

Magister: Respondetur quod quecunque persona vel communitas est tante potencie quod pro rebus temporalibus vel honoribus obtinendis vel tenendis vel pro quocunque dampno vel incommodo temporali vitando audet pape sive catholico sive heretico rebellare et resistere, debet tante potencie reputari quod auderet et posset pro fide defendenda doctrinam pape erroneam prohibere, quod si non fecerit, debet censeri zelum fidei catholice non habere, ymmo fautrix heretice pravitatis est merito iudicanda. Ad quamlibet enim personam et communitatem super alios potestatem habentem spectat sibi subiectos, cum potest, a pravitate heretica preservare. Quod sic ostenditur. Aut prelati sunt solliciti pravitatem hereticam pape heretici extirpare, aut sunt dampnabiliter negligentes. Si sunt solliciti, et non possunt per se eam extirpare, brachium invocant seculare. Seculares autem a prelatis ecclesie requisiti tenentur fideliter adiuvare ut pravitas heretica confundatur. Ergo in hoc casu tenentur doctrinam pape erroneam prohibere. Si autem prelati in extirpando hereses pape et sequacium eius sunt dampnabiliter negligentes, in hoc casu debent seculares minime requisiti, si possunt cum fructu spirituali, pravitatem hereticam et hereticos extirpare. Ergo ubi veritas catholica ad hoc ut defendatur, et pravitas heretica ut confundatur, requirit opem et operam secularium super alios potestatem habencium, ipsi, si possunt cum fructu spirituali, de necessitate salutis sunt astricti doctrinam pape erroneam prohibere et totis viribus impedire, ne, dogmatizata et publicata, inficiat orthodoxos.

Capitulum 56

Discipulus: Licet circa istam racionem possent dubia et obiecciones multe moveri, quia tamen ad ea potest per precedencia faciliter responderi, pertranseo, et de

---

28 quod] nequaquam *added* Ly │ persona] potestas *added* Ax Di 29 quod] quando Ly │ rebus] *omitted* Di │ vel[1]] et Di pro *added* Ly Vg Vc │ tenendis] retinendis Ly │ vel tenendis] *omitted* Ax 30 dampno vel] *omitted* Vc │ incommodo] commodo Di │ temporali vitando] evitando Di │ audet] auderet Ly auderit We 31 et[1]] vel Di si *added* Ly Vg An │ resistere] se Ly │ debet] scire Ly 32 prohibere] defendere An ad hoc teneretur *added* Ly 35 habentem] Ly Vc: habentes Vg Bb An Fi Na Ax Di We 36 ostenditur] quia *added* Di │ pape heretici] *omitted* Ax Di 37 sunt[2]] sint Ly │ eam] Di Vc: eas Ly Vg Bb An Fi Na Ax hereses pape heretici We 38 invocant] invocent Ly invocentur Di Seculares] seculare Bb │ autem] enim Di │ a] *omitted* Ly 39 tenentur] tenetur Vg │ fideliter] eos *added* Vc 40 erroneam] hereticam We 40s extirpando…eius] huiusmodi Vc 42 requisiti] requisit Bb │ si] qui Bb │ et hereticos] *omitted* An 43 ad…ut] ab hoc non Ax │ ut[2]] *omitted* Di 43s et…confundatur] *omitted* Ax 44 requirit opem] requiritur potencia Di │ operam] potestas Di alios] aliqua Bb 46 totis] iuris *added* An │ dogmatizata] dogmatizetur Ly dogmatizatur We │ et[2]] ne Ly │ publicata] pullulata Ax 2 possent] possunt Ly multa *added* Ly Vg Vc │ multe] multa We 3 ad ea] *omitted* Vc │ per] *omitted* An │ precedencia] precedenciam Di │ responderi] respondere Bb pertranseo] illa *added* Di

simplicibus nullam super alios potestatem habentibus interrogo an sint fautores hereticorum et heretice pravitatis si doctrine pape erronee non resistunt.

Magister: Ista interrogacio dupliciter potest intelligi, quia aut intelligitur de aliqua tota multitudine simplicium nullam super alios potestatem habencium, aut intelligitur de quolibet tali simplici. Si intelligitur primo modo, dicitur quod si est tanta multitudo quod cum fructu spirituali posset doctrinam pape erroneam prohibere, censenda est favere hereticis et heretice pravitati, nisi resistat. Hoc probatur primo sic. Non minus tenetur multitudo talis defendere fidem et resistere destruentibus eam quam tenetur resistere invadentibus inique et iniuste socium vel patriam. Sed talis multitudo tenetur resistere invadentibus inique et iniuste socium vel patriam (23 q. 3 c. *Fortitudo*). Ergo multo magis tenetur resistere, si potest, destruentem fidem. Quare, si papa vult fidem destruere et hereticam inducere pravitatem, multitudo que potest sibi resistere debet ei viriliter obviare, et ne inficiat catholicos impedire.

Secundo sic. Ad eosdem spectat defendere Christum et fidem eius. Sed ad multitudinem que nequaquam super alios potestatem habebat, pertinebat defendere Christum, teste Augustino, qui, ut allegatum est supra, et legitur 23 q. 3 c. ultimo, ait: "ostendit propheta nec illos immunes a scelere esse, qui permiserunt principibus Christum interficere, cum pro multitudine timerentur, et possent illos a facto, et se a consensu liberare. " Ergo ad multitudinem similiter spectat fidem Christi defendere, nec sunt immunes a scelere si permittunt pape, prelatis, regibus, principibus, et publicis potestatibus quibuscunque, fidem subvertere orthodoxam, si pro multitudine

---

5 et] vel Vc 6 aliqua] una *added* Vc 8 simplici] *omitted* Di │ intelligitur[2]] intelligatur Di │ est] *omitted* Di 9 posset] potest Ly Vg Di Vc │ pape] heretici *added* Di │ erroneam] hereticam Ax 10 et heretice] hereticeque Di │ pravitati] pravitatis Di │ nisi] non Na si non Vc │ nisi resistat] si non resistit Ly Vg 11 probatur] pro Bb │ primo sic] *omitted* Di │ et] *omitted* Bb 12 eam] fidem We │ tenetur] tenentur Ax teneatur Vc │ inique…iniuste] *omitted* We 13 patriam] prelatum Di │ et] Bb Di Vc We: vel Ly Vg An Fi Na Ax 14 3] *omitted* Di 15 destruentem] destruentibus Na │ Quare] si Fi qua Di 18 sic] ad quos spectat Christum defendere *added* Ly │ defendere] fidem et *added* Di │ defendere…et] *omitted* Ly │ eius] defendere *added* Ly │ et…eius] *omitted* Di 19 que] *omitted* Ly Vg │ habebat] habentem Ly Vg │ pertinebat] pertinet Ly 20 Augustino] augustinus Bb │ qui] *omitted* Ly │ ut] sicut We │ legitur] habetur Ax Di │ et legitur] *omitted* Ly │ 3] *omitted* An Ax Di │ ultimo] ostendit Vc 21 ostendit] *omitted* Vg oportet An │ propheta] prophetan Vg prophetam An Fi Di │ illos] eos Vg 22 pro] pre Ly Vg │ timerentur] tenerentur Ax │ possent] potuisset Di 23 liberare] qui enim desinit obviare cum potest consentit Vc │ similiter] *omitted* Ly Vg Vc 24 a] *omitted* Na │ si] sed Di │ prelatis] *omitted* Ax │ regibus] et *added* Ly Vg An 25 quibuscunque] quomodocunque Di │ subvertere] pervertere An │ pro] pre Ly Vg An Di *omitted* Bb

---

14 …Fortitudo] C.23 q.3 c.5, col. 897 20 …supra] 1 Dial. 6.37.84-103 21–23 …] C.23 q.3 c.11, col. 898

timeantur et possint illos a facto et se a consensu liberare, quia, sicut dixit Augustinis ibidem: “ qui desinit obviare perversis cum potest et non facit, consentire videtur “. Et ideo si multitudo Christianorum super alios potestatem nequaquam habencium posset resistere doctrine pape erronee et non faceret, consentiret eidem. Consimiliter si multitudo simplicium in uno regno vel in uno ducatu vel in una civitate posset prohibere tam sequaces pape heretici quam dominum temporalem ne publicarent vel facerent aut permitterent publicari doctrinam pape erroneam, quam scirent esse erroneam, et non facerent, inter consencientes doctrine erronee pape computari deberent, et causa secundum istos sepe tacta est prius, quia, videlicet, nullius rei temporalis vel hominis cuiuscunque mortalis defensio magis spectat ad quemcumque hominem vel multitudinem Christianorum quam defensio fidei orthodoxe. Et ideo si multitudo in quocunque casu contra regem proprium, vel dominum temporalem, vel papam, vel alium quemcunque quamcumque rem temporalem vel hominem debet defendere, multo magis contra eundem debet defendere fidem, si potest. Constat autem quod si papa vel rex vel dominus temporalis vellet omnes viros et mulieres, parvulos et innocentes corporaliter trucidare, totam terram vastare et ad solitudinem et desertum reducere, multitudo simplicium super alios nequaquam potestatem habencium deberet pape, regi, et cuicunque domino temporali resistere. Ergo si papa, reges et principes, ac alii domini temporales vellent fidem destruere et ad sectam falsam sibi subditos inducere, multitudo eis teneretur resistere, cum posset, quia aliter consentiret eisdem. Verumptamen, si multitudo propter impericiam nesciret doctrinam pape esse erroneam, et ignorancia crassa et supina minime laboraret, excusaretur,

---

26 timeantur] timentur Ly timeatur Vc │ possint] possunt Ly An │ illos] alios Vc │ se a] *omitted* An quia] quare Vc 27s qui…videtur] Ww: qui desinit obviare cum potest consentit Fb 28 super alios] *omitted* Vc 29 habencium] habentibus Ly Bb An We │ posset] possunt Ax potest Di │ pape] heretico Di │ faceret] resisteret Di 30 Consimiliter] similiter Ly Vg Vc │ si] *omitted* Ly Vg │ regno] simul *added* Di 31 posset] possit Ax 32 vel] publicari *added* Vc │ facerent] faceret Di │ aut permitterent] *omitted* Ax │ publicari] putari Ax 33 et] *omitted* Vc tamen *added* Ax │ pape] heretici *added* Ax erronee pape] eidem Di 34 prius] scilicet *added* Di │ videlicet] videt Bb *omitted* Di 35 hominis] honoris Ax │ cuiuscunque] cuiusque Vg 36 quemcumque hominem] quamcunque personam We 37 quocunque] quolibet Di 38 papam] popam Fi │ alium] dominum *added* Ly │ quamcumque] quemcumque Di *omitted* Ly Vg Fi │ rem] *omitted* Ly Vg 39 temporalem] *omitted* Bb 38s vel[1]…temporalem] *omitted* An 38s …vel] *omitted* Vc 39 hominem] honorem Ax Di 40 Constat] cum stat Ax │ autem] *omitted* Ax 41 et[1]] *omitted* Di We 42 trucidare] vel *added* Di et *added* Vc │ vastare] devastare Di │ et[2]] ad *added* Ly *omitted* Vc │ desertum] desertam Vg Vc │ reducere] decere Fi ducere Ax Di 43 deberet] debent Di 44 cuicunque] cuilibet An Fi We cuiuscunque Ax │ ac] aut Ly Vg Vc 45 sectam] septam We 46 teneretur] Bb Fi Na Ax Vc: tenetur Ly Vg An Di We posset] potest Di │ quia] *omitted* Vc 47 eisdem] eidem Ax Di 48 ignorancia] ignoranciam Bb

quamvis doctrine pape erronee nullatenus obviaret, quemadmodum turba Iudeorum fuisset excusata de morte Christi si, ipsis nescientibus et ignorancia crassa et supina nequaquam laborantibus, Christum principes occidissent.

Si autem interrogacio tua intelligitur divisim de simplicibus super alios potestatem nequaquam habentibus, sic dicitur quod si unus solus posset cum fructu dicte doctrine resistere et alios ad resistendum provocare, si non resisteret esset fautor hereticorum et heretice pravitatis. Verumptamen, sicut simplices non semper tenentur scire doctrinam pape heretici esse erroneam quando prelati et alii maiores scire tenentur, quia non ita faciliter possunt scire (reges et principes ac quedam alie publice potestates possunt sepe vocare peritos et per eos cognoscere veritatem de doctrina pape heretici quos simplices vocare non valent), ita in multis casibus simplices non tenentur dicte doctrine resistere quando prelati, reges, principes, ac alie publice potestates tenentur obviare.

Discipulus: Hic essent multa querenda que abbreviacionis causa dimitto, et unum tantum interrogo, an scilicet reges et principes ac alie publice potestates teneantur vocare peritos, et quomodo debent per eos querere de doctrina predicta.

Magister: Respondetur quod alii tenentur vocare peritos, et quando ex predictis dependere videtur. Sed quomodo per eos debent querere veritatem superius minime est discussum. Circa quod dicitur, quod publice potestates qui peritos vocaverunt debent eis indicere iuramentum, ut dicant plenam et meram veritatem de doctrina pape que reputatur heretica, eis fortiter comminando quod, si a veritate et sciencia deviaverint, in perpetuum confundentur, et firmiter promittendo quod, si plenam et

---

49 pape] *omitted* Ax Di 50 Christi] *omitted* Ax │ si] et *added* Vc │ et[1]] nec Ly 51 nequaquam] *omitted* Ly Vg │ Christum] ipsum Ax 52 intelligitur] intelligatur Di 53 habentibus] et *added* Ax sic] sicut Bb An We │ cum fructu] freicum Bb │ dicte] pape heretici We 55 hereticorum et] *omitted* Ly Vg Vc 56 heretici] erroneam Di Vc │ erroneam] hereticam Vc │ esse erroneam] *omitted* Di quando] tamen *added* Vc 57 scire[2]] cum *added* Ly sicut *added* Vc │ reges[1]] et enim *added* Bb Na enim *added* Ax Di 58 potestates] que *added* Vc │ vocare] notare Vg │ per] *omitted* Di │ de] et Bb 59 vocare] notare Vg │ valent] debent Fi │ ita] iterum Di 60 dicte] pape heretici We │ resistere] et *added* We │ quando] tamen *added* Vc │ prelati] *omitted* Ly Vg Vc doctores *added* We │ reges] *omitted* Ly Vg Vc et *added* Ax We 62 abbreviacionis] brevitatis Ly Di 62s et…tantum] verumptamen unum Ax unum tamen Di 63 alie] *omitted* Ly 64 et] quando *added* Di │ debent] debet Vg Bb An Ax predicta] pape heretici veritatem We 65 alii] quando Vc │ Respondetur…tenentur] an teneantur Bb Na Ax Di We │ quando] quandoque Vg non *added* Vc │ et quando] quod Ly 66 dependere] defendere Di │ debent] debet Vg An │ querere] inquirere Ly *omitted* Fi 67 qui] cum Bb Fi Na Di We │ qui peritos] *omitted* Ax │ vocaverunt] notaverint Vg vocaverint Ax Vc 68 debent] debeat We │ meram] veram Vg An 69 comminando] comminendo Ax │ a] *omitted* Ax │ sciencia] Vg Bb An Ax: consciencia Ly Fi Na Di Vc We 70 et[1]] *omitted* Vc │ promittendo] permittendo Ax

meram veritatem dixerint, eos honoribus premiabunt, et ab omni confusione et impugnacione in perpetuum defensabunt.

Discipulus: Dubito quod si unquam aliquis papa erit hereticus multitudo peritorum ei firmiter adherebit, et ideo necesse erit, si rex aliquis vel alius potens velit ab eis querere veritatem de doctrina pape heretici, eos per iuramenta et per horribilissimas comminaciones constringere. Sed dic quid faciendum est de peritis, si respondere recusent.

Magister: Ad hoc respondetur quod in hoc casu sunt habendi suspecti de heretica pravitate, nec unquam eis in aliquo negocio est credendum, quia, sicut habetur 2 q. 7 c. *Non potest*: " non potest erga homines esse fidelis qui Deo extiterit infidelis".

Capitulum 57

Discipulus: Quamvis quamplurima adhuc circa fautores heretice pravitatis essent discucienda, illis tamen pro nunc omissis, que ad tractatum De gestis circa fidem altercancium orthodoxam reservo, ad fautores tantummodo hereticorum me transfero, de quibus discucias primo qui sunt fautores hereticorum.

Magister: Dicitur quod illi sunt fautores hereticorum qui, quamvis de erroribus eorumdem se nullatenus intromittant, personis tamen eorum favent, prebendo eis consilium vel auxilium aut qualemcunque favorem, non ut errores suos divulgent, doceant, vel defendant, sed ut personas suas conservent, custodiant, vel defendant, aut ut diciores, maiores, vel contra alios potenciores fiant.

---

71 meram] veram Ly Vg | honoribus] honoris Di | confusione] consuetudine Vg 71s et impugnacione] *omitted* Di 72 in perpetuum] *omitted* Ly 73 Dubito] *omitted* Di Vc | aliquis] *omitted* Di | erit] est Ly esset Ax 74 erit] esset se Ax 75 heretici] oportet Ly Vg oportebit Vc | per^2] *omitted* We 76 constringere] astringere Ax | Sed] adhuc *added* Ax Di | est] esset Di 77 recusent] recusant Ly We recusarent Ax Di 78 Ad hoc] omitted Di Vc 79 eis] *omitted* Di | in aliquo] magno Ly | negocio] *omitted* Di | quia] qui Di | sicut] sic Ly | 2] 20 Ly 80 Non potest] *omitted* Ly | non] ergo *added* Ax | non potest] *omitted* Vg Vc | erga homines] hominibus Di | Deo] domino Ax 2 quamplurima] plura Di | essent] eciam Vg *omitted* Ax esse Di 3 tamen] *omitted* Di | que] qui Vg quo Di 4 orthodoxam] orthodoxorum Vg Bb An Fi Na | me] nec Di 6 Dicitur] respondetur Vc Magister…hereticorum] *omitted* Ly Ax | qui] *omitted* Di 7 eorumdem] eorum Ax *omitted* Di intromittant] intromittunt Ly | personis] personas Di 8 vel] et Ax *omitted* Di | qualemcunque] quemcunque Vc 9 vel^1] et Ly Vc | sed…defendant] *omitted* Ly 10 aut] *omitted* Ly Vg Vc diciores] doctores et Ly diciore Bb dicciores Vc vel *added* Ax et *added* Di

---

80 …infidelis] C.2 q.7 c.24, col. 488

Discipulus: De talibus fautoribus hereticorum dictum est supra cap. 27. Quantum pro nunc, requiro quo ad hoc ut sciatur qui sunt fautores hereticorum. Nunc breviter dic qua pena isti fautores hereticorum sint plectendi.

Magister: Pena taxatur explicite Extra, *De hereticis*, *Excommunicamus*, 1o para. *Credentes*. Ibi enim loquitur de pena illorum qui sunt fautores hereticorum et non sunt fautores heretice pravitatis.

Capitulum 58

Discipulus: Licet ex hiis que sunt in isto septimo pertractata via videatur aperta ad sciendum et cognoscendum qui sunt censendi fautores tam hereticorum quam heretice pravitatis, tamen circa utrosque fautores unam tantummodo difficultatem discucias, an scilicet communicantes et obedientes pape heretico vel cuicunque alii prelato heretico sint censendi fautores tam hereticorum quam heretice pravitatis.

Magister: Unam interrogacionem proponis que tamen duas includit, quarum una est de communicantibus pape heretico vel alio heretico, et alia est de obedientibus ei.

Discipulus: Ex quo dicis quod interrogacio mea duas includit, dic quomodo distinguuntur.

Magister: Respondetur quod distinguuntur sicut communicare et obedire. Multi enim communicant alicui qui nequaquam obediunt, et multi obediunt alicui, servando eius mandata antiqua vel nova sibi per literas intimata, qui tamen sibi nequaquam communicant.

Discipulus: Dic ergo primo de communicantibus pape heretico.

---

11 supra] libro *added* Di 12 quo] hoc quantum *added* Ly quantum *added* Vg 11s Quantum…sciatur] sciantur Ly Vg 12 sciatur] *omitted* Ax │ hereticorum] ideo *added* Bb Fi Na Ax Di We 12s Nunc…dic] dicas We 13 dic] et Ly Di │ hereticorum] *omitted* Di │ sint] sunt Di 14 Pena] eorum *added* Di We │ explicite Extra] *omitted* Di │ 1o] *omitted* Ly An Ax Di We │ para] 9 est *added* An Di 15 loquitur] legitur Bb │ et] *omitted* Bb 16 sunt] *omitted* Vc │ fautores] *omitted* Vc 2 Licet ex] in Di │ hiis] dicet ex eis Ax │ septimo] capitulo Ly Vg Vc │ videatur] videtur Ly 3 cognoscendum] tam *added* Ly Vg Vc │ sunt] fautores hereticorum *added* Ly Vg Vc │ censendi] *omitted* Di │ fautores] quam Ly Vg Vc │ tam hereticorum] *omitted* Bb │ quam] *omitted* Ly Vg An Vc 4 utrosque] tam hereticorum quam heretice pravitatis We │ fautores] *omitted* Ly Vg Vc │ unam] viam Bb 5 discucias] discuscia An │ alii] Ly Vg Bb Na: ali An Fi Ax We alteri Vc 5s vel…heretico] *omitted* Di 6 sint] Bb Fi Na Di Vc: sunt Ly Vg An Ax We 7 una] prima Di 8 vel…heretico] *omitted* Ax │ et] *omitted* Vc ei] eis Di tali heretico We 10 distinguuntur] distinguitur Vc 11 distinguuntur] distinguitur Vc sicut] inter Vc 12 qui] sibi *added* We │ multi] se *added* Bb An Fi Ax sepe *added* We 13 antiqua…intimata] intimatas Bb │ intimata] *omitted* Ax │ tamen] tnm Ax 15 ergo] quomodo Di

---

14s Extra…Credentes] X 5.7.13, col. 788

Magister: Contingit secundum quosdam communicare pape heretico multis modis. Uno modo corporaliter tantum, scilicet comedendo, bibendo, conversando, loquendo, alio modo ei in crimine quomodolibet consenciendo, ipsum videlicet quocunque modo, verbo vel scripto aut facto esse verum papam et catholicum asserendo. Qui primo modo tantum communicaret pape heretico, non esset propter hoc fautor tam hereticorum quam heretice pravitatis. Quod enim non esset fautor heretice pravitatis probatur ex hoc quod secundum Apostolum 1 Cor. 6 cum infidelibus absque favore infidelitatis licet taliter communicare. Ergo per talem communicacionem cum hereticis non potest ostendi quod communicans sit fautor heretice pravitatis. Quod eciam non sit propter hoc fautor hereticorum patet ex hoc quod inimicus inimico suo non favet, et tamen contingit inimicum et insidiatorem taliter communicare alteri, teste Sapienti Ecclesiastici 13, qui, loquens de divite pauperi non favente sed pauperem consumente, ait: “si habes convivet tecum et evacuabit te et ipse non dolebit super te”. Ex quibus verbis colligitur quod convivere et communicare alicui potest esse absque omni favore.

Discipulus: Satis apparet michi quod contingit alicui communicare absque omni favore, ymmo ad detrimentum eius, sed nunquid contingit absque peccato communicare corporaliter tantum pape heretico.

Magister: Circa hoc possunt esse diverse sentencie. Una, quod nullo modo licet cuicunque catholico communicare pape heretico, et hec sentencia videtur posse probari. Regule scripture divine omnes Christianos astringunt. Sed in scriptura divina precipitur ne quis eciam corporaliter hereticis communicare presumat. Ergo

---

17 modo] *omitted* An │ corporaliter] communiter Vg │ conversando] et *added* Di 18 ei] *omitted* Ax Vc │ quomodolibet] quolibet Ax Di │ videlicet] scilicet Di 19 quocunque modo] quomodolibet Di vel] *omitted* We │ facto] eum *added* Di │ et] eciam et Ly *omitted* An │ catholicum] catholicis Bb An Di 20 tantum] tantummodo We │ communicaret] communicarent Di 20s non…fautor] non esse fautores Di 21 tam…quam] omitted Vc │ Quod] qui Bb Fi │ esset fautor] essent fautores Di 22 probatur] *omitted* Fi │ quod] quia Di │ 1] ad *added* Ax Di 24 sit] est Ax 25 ex hoc] eo Ax 26 inimicus] ab *added* Ax │ suo] *omitted* Ax │ et^2] *omitted* Vg Vc 27 taliter] pariter Di *omitted* Vc │ alteri] *omitted* Ly 28 pauperi] iniuriam *added* Ly │ favente] faciente Ly Vg │ consumente] Ly Na We: conculcante Vc conservante Vg Bb An Fi Ax Di │ habes] qui *added* An Ax Vc inimicum *added* Di 29 verbis] *omitted* Di │ convivere] cum vivere Ax 30 esse] *omitted* Di 31 Satis] *omitted* Di │ apparet] *omitted* Bb omni] *omitted* We 32 favore] favori Ly An Di Vc We │ detrimentum] etrimentum Di │ nunquid] Vg Bb Na Ax Vc: nunquam Ly An Fi Di We 33 corporaliter tantum] totaliter Di 34 Magister] **respondetur *added* Di** │ Una] *omitted* Di 35 sentencia] sic *added* We 36 probari] quia *added* Di Regule] Bb Na Ax Di We: racione Ly Vg An Fi Vc sic *added* Vc │ divine] que *added* Ly │ Christianos] catholicos Ax │ astringunt] astringit Ly Fi astringuntur Di 37 eciam] ita Fi │ presumat] presumant Ax *omitted* Di

---

22 …6] 1 Corinthians 6:16 28s …te^2] Ecclesiasticus 13:5

nulli Christiano licet communicare eciam corporaliter pape heretico. Maior videtur nota. Minor probatur auctoritate beati Iohannis qui in canonica sua secunda ait: "si quis venit ad vos et hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec 'ave' ei dixeritis. Qui enim dicit illi 'ave' communicat in operibus illius malignis".

Discipulus: Hec auctoritas ad hanc conclusionem prolixe tractata est supra libro sexto cap. 68. Ideo si habes aliam auctoritatem, adducas.

Magister: Hoc idem Apostolus Paulus sentire videtur qui, ad Titum scribens, ait: "hereticum hominem post primam et secundam correpcionem devita. " Ex quibus verbis colligitur quod postquam constiterit papam esse hereticum, est ab omnibus catholicis evitandus. Ergo non est sibi corporaliter communicandum.

Discipulus: Hec eciam auctoritas adducta est ibidem. Ideo narra sentenciam contrariam.

Magister: Alia est sentencia quod in casu licet communicare corporaliter tantummodo pape heretico. Ad cuius evidenciam dicitur esse sciendum quod corporalis communio cum hereticis a iure divino minime prohibetur, sed tantummodo a iure humano, quod exemplo et auctoritate probatur. Exemplo quidem Iuliani apostate, qui fuit hereticus cui Christiani licite communicaverunt corporaliter, ut habetur 11 q. 3 cap. *Iulianus*, quod non fecissent si talis communio a iure divino fuisset prohibita. Et hoc eciam similiter exemplo et auctoritate Bonifacii martiris videtur aperte probari. Idem enim martir, ut legitur 11 q. 3 cap. *Antecessor*, scribens Zacharie pape, ait: "antecessor predecessoris vestri venerande memorie Gregorius, dum me indignum ordinavit et ad predicandum verbum Dei Germanicis

---

38 corporaliter] *omitted* An 39 qui] *omitted* We │ in] Ly Di We: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Vc secunda] *et sign* cccccі.e. 2ddddd Bb 2o cap. Di qui We *omitted* An 40 venit] venerit Ax Di │ vos] nos Bb │ non] *omitted* Vg │ adfert] Vulg: assert Ly Bb An Fi We affert Vg Na Vc aufert Ax Di 41 ave[1]] *omitted* Di │ illi] *omitted* Di │ in] Vulg An Na We: *omitted* Ly Vg Bb Fi Ax Di Vc │ illius] illis Ax eius Di 43 68] 61 vel 81 Ax 81 Di Et *added* Vc 45 devita] dimitta Bb 46 colligitur] patet Ly Vg Vc constiterit] constituerit Vg constitit Di │ omnibus] hominibus Vg 47 catholicis evitandus] devitandus We │ sibi] eciam *added* We │ communicandum] communicandus An Fi Ax Di 48 Discipulus] ***omitted* Di** │ est] et *added* Vg │ ibidem] et *added* Ly Vc │ Ideo] *omitted* Vg 49 contrariam] aliam Ax Di 50s corporaliter tantummodo] *omitted* Vc 52 corporalis] corporaliter *added* Vg │ communio] communicacio Ax Di │ minime] *omitted* Ly 53 quidem] quidam Ly Ax 54 communicaverunt] et *added* Di 55 11] 5 Di │ fecissent] fecisset Di 56 Et] *omitted* Ly Vc │ similiter] consimili modo Ly Vg consimili Vc 57 probari] probare Vg Fi probatur An │ enim] *omitted* Fi │ legitur] *omitted* Vg 57s Antecessor…ait] *omitted* Di 58 predecessoris] predecessorum Di 59 Gregorius] *omitted* Di

---

39–41 …malignis] 2 John 1:10-11 44s ad…] Titus 3:10 55 ut…Iulianus] C.11 q.3 c.94, col. 669 57–66 11…potui] C.11 q.3 c.104, col. 673

gentibus misit, sacramento me astrinxit, ut canonicis et iustis epscopis et presbiteris in verbo et facto et consensu astipulator et adiuvator fierem. Hoc autem cum divina gracia implere studui. Falsos eciam sacerdotes hypocritas et seductores populorum vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem et abstinerem a communione ipsorum, quod ex parte servavi, et ex parte custodire et implere non potui, sed spiritualiter implevi sacramentum, quia in consensum et in consilium eorum non venit anima mea, corporaliter autem ab eis omnino abstinere non potui". Ex quibus verbis colligitur manifeste quod iste martir licite corporaliter communicavit hereticis, quod tamen non fecisset si talis communio cum hereticis fuisset prohibita a iure divino.

Discipulus: Ex hiis verbis non habetur quod illi falsi sacerdotes quibus communicavit Bonifacius erant heretici, quia nec de hereticis fit hic mencio.

Magister: Quod fuerint heretici testatur Zacharias papa, qui, scribens eidem martiri, ut capitulum sequens ostendit, ait: "quod predecessor noster beate memorie Gregorius, huius sancte sedis apostolice presul, dum ad predicandum verbum Dei evangelii tuam misisset fraternitatem in Germanie partibus et gentibus illis paganis, et verbo pollicitacionis illam voluit esse ante munitam, ita ut orthodoxos episcopos, presbiteros, vel quoscunque reperire potuisses in verbo exhortacionis perfectos, amplius confirmares, et eis communicares, quod et factum est. Si quos vero seductores episcopos aut pseudopresbiteros a recto fidei tramite deviantes

---

60 sacramento] foris Fi 61 astipulator] stipulator Bb a stiplatore Na prelatorum *added* We | adiuvator] Fb Bb An Fi Na We: adiutor Ly Vg Ax Di Vc | Hoc] *omitted* Vg | autem] *omitted* We | cum] in Ax 62 Falsos] falso Vg An | eciam] autem Ly | sacerdotes] sacerdote Bb et *added* Ly | et] *omitted* An seductores] deductores Di 63 corrigerem] corrigere Ly Vg An Fi | ad] et Ax | et abstinerem] *omitted* Ax Di 63s a…ipsorum] *omitted* Di 64 servavi] servare Vc | et^2] *omitted* An Fi | implere] adimplere Di 65 quia] qui Di et *added* Bb Ax Vc We | consensum] consensu Ly Vc We | in^2] *omitted* Ly Vg Di Vc | consilium] auxilium Di 66 autem] aut Vg 68 quod] et Ax 70 falsi] falsos Bb An Fi Na *omitted* Vc 71 erant] essent Ly Vg Ax Di Vc | quia] quod Vg qui An *omitted* Vc | nec] *omitted* Di hic] *omitted* Fi 72 papa] *omitted* Vg | qui] *omitted* Vc 73 ut] ex *added* Di | sequens] sequenti Vc ostendit] habetur Di *omitted* Vc | ait] *omitted* Vg Vc | quod] *omitted* Ly Vg Vc | beate] Fb: bone Ww 74 Gregorius] atque *added* Ww | Dei] *omitted* Vc 75 misisset] commisit Ly comisisset Vg omisisset Bb | fraternitatem] Fb Na Ax Di: firmitatem Ly Vg Bb An Fi Vc We | et] *omitted* Ly Vg Vc in *added* Ww 76 pollicitacionis] pollicitatoris Vc | voluit] Fb Bb Na Di Vc We: novit Ly Vg An Fi Ax munitam] Fb We: communitatem Ly Bb An Fi comunitatam Vg communitam Na Ax Vc communionem Di | episcopos] omitted Ax Di et *added* Ly Vg 77 quoscunque] quosque Vg | reperire] reprobare Ax Di *omitted* Bb 78 et^2] *omitted* Ly etiam Na est Ax | quos] Fb Ly Vg Vc: quis Bb An Fi Ax Di We 79 pseudopresbiteros] Fb We: presbiteros Ly Vg Bb An Fi Na Vc prelatos Ax Di aut *added* Ly | tramite] tramitis Bb An We

---

73–86 …Deo] C.11 q.3 c.105, cols. 673-4

reperisses, nulla tibi cum eis esset communio, quod te Deo sollaciante, usque ad presens spiritualiter servasse confessus es, vel, si omnino propter principalem et humanum favorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter abstinere non valuisti cogente ecclesiarum Dei necessitate, et tamen in eorum consilio et communionis consensu anima tua non est coinquinata. Itaque propter hoc, quod cum eis conversatus es, non consenciens iniquitati eorum, nullum tibi est detrimentum coram Deo". Ex quibus verbis aperte colligitur quod sacerdotes et episcopi quibus communicavit Bonifacius martir fuerunt heretici et pseudopresbiteri a recto fidei tramite deviantes, quibus tamen communicando nullum detrimentum apud Deum incurrit. Ergo talis corporalis communio non est a iure divino prohibita.

Discipulus: Dic quomodo ex hiis concluditur quod contingit communicare pape heretico absque peccato.

Magister: Hoc probatur sic. Quod nec a iure naturali nec a iure divino est prohibitum, a iure humano in dispendium populi christiani vel alicuius communitatis fidelium prohiberi non potest, quia ex quo lex humana pro communi utilitate fieri debet, ut ex verbis Isidori que ponuntur dis. 4 cap. *Erit autem* colligitur manifeste, nulla lex humana ligare potest in eo casu in quo si servaretur in communitatis dispendium redundaret. Sed communicare pape heretico non est prohibitum a iure naturali nec a iure divino, ut probatum est. Ergo nulla lex humana prohibere potest communicare pape heretico quando talis prohibicio in alicuius communitatis populi christiani dispendium redundaret. Sed posset contingere casus, propter potenciam temporalem pape heretici, si catholici sibi nollent communicare, quod ex hoc sequeretur dispendium alicuius regni vel regionis, quia forte totam regionem

---

80 reperisses] reperisse Bb | tibi] reprobasses nullatenus Di | Deo] domino Vg Bb An Fi | sollaciante] adiuvante Ly sollicite Vg Vc salaciente Ax 81 servasse] Fb: observasse Ww 82 gentis] gentes Ly dum] *omitted* Di | corporaliter] *omitted* Bb vero *added* Ly non *added* Vg 83 ecclesiarum] ecclesie Ax eciam Di | necessitate] necessitatem Bb | tamen] tumm Ax *omitted* Di Vc | et[2]] *omitted* Ax Di 84 consensu] assensu Di We | Itaque] *omitted* Vc 85 conversatus] conversus Ax 86 aperte] *omitted* Ly 89 communio] *omitted* Di | a] *omitted* Di 90 Dic] *omitted* Vc | contingit] convenit An Fi Di Vc | communicare] corporaliter *added* Vc 91 absque] sine Di 92 probatur] approbatur Vg primo *added* Ax Di | nec[1]] non Vg Vc | naturali…iure] *omitted* Ax 93 prohibitum] et *added* Ly | populi] apostoli Di | communitatis] *omitted* Fi 94 utilitate] fidelium *added* Ax omnium fidelium *added* Di fieri] ferri Vg Vc 96 in[2]] *omitted* Di | in communitatis] iniquitatis Vg 99 alicuius] aliquo Fi 100 Sed] si Vg An | posset] Ly Vg Bb Na Vc: potest An Fi Ax Di We | casus] quod *added* Vc 101 sibi] si An We *omitted* Ax | communicare quod] *omitted* Vc | quod] *omitted* Ax 102 sequeretur] sequitur An Ax Di | alicuius…regionis] *omitted* Ax

---

95 dis…autem] D.4 c.2, col. 5

subverteret. Ergo in tali casu vel consimili nulla lex humana potest prohibere communicare pape heretico dicto modo.

Capitulum 59

Discipulus: Videtur probabile quod in casu liceret communicare corporaliter pape heretico, quemadmodum Bonifacius martir, non obstante iuramento de non communicando hereticis, corporaliter communicavit eisdem, et multi sancti viri corporaliter communicaverunt Iuliano apostate qui fuit hereticus manifestus. Ideo dic an aliquo alio modo quam corporaliter tantum, scilicet communicando sibi in divinis, audiendo missam eius vel divinum officium ab eo, aut ipsum facto, scripto, vel verbo, esse verum papam et catholicum asserendo, liceat cuicunque communicare pape heretico.

Magister: Circa hoc possunt esse opiniones varie et diverse, quarum prima est quod pape heretico licet communicare in divino officio et eum habendo pro papa quousque per sentenciam generalis concilii fuerit condempnatus. Hec assercio videtur multis modis posse probari. Primo sic. Non deterioris condicionis est summus pontifex novi testamenti quam fuerunt sacerdotes veteris testamenti. Sed sacerdotes veteris testamenti in hiis que ad sacerdotale officium spectabant non fuerunt vitandi propter pravitatem hereticam ante publicam dampnacionem eorum. Ergo eadem racione papa, qui est summus sacerdos nove legis, non est propter pravitatem hereticam devitandus in hiis que ad papale spectant officium antequam fuerit per generale concilium condempnatus. Ergo licet communicare pape heretico in hiis que pertinent ad papale officium. Maior videtur aperta. Minor ostenditur. Nam sacerdotes veteris legis qui predicacioni et doctrine Christi nequiter resistebant fuerunt heretici, eo quod contra fidem errabant et suo errori pertinaciter adheserunt, et tamen Christus docuit quod eis erat communicandum et in hiis que ad

---

103 subverteret] subiceret Ax | vel] in *added* An Na | consimili] consilii Di | lex] ex Bb 104 dicto modo] *omitted* Vc We 2 in] hoc *added* Ly Vg An | corporaliter] *omitted* Ly Vg Vc 4 communicavit…sancti] *omitted* Ly sunt Ax 5 corporaliter] *omitted* Di | corporaliter] *omitted* Fi manifestus] *omitted* Bb 6 quam…tantum] *omitted* Di | communicando sibi] *omitted* Di 7 scripto] *omitted* Vc 8 verbo] vel *added* Vg | liceat] licet Na 12 fuerit] fuit Di 13 modis] *omitted* Di Primo] quidem *added* We | Non] nam Di 14 fuerunt] fuerant Ax fuerint Vc 14s Sed…testamenti] *omitted* Na 15 spectabant] spectant Vg Vc We | non] nisi Ax 16 fuerunt] fuerint Ax | vitandi] *omitted* Bb | hereticam] *omitted* Ly Vg | ante publicam] *omitted* Ax 18 devitandus] evitandus Di que] qui Vg 20 que] spectant aut *added* An | aperta] aperte Ax | Minor] vero *added* Di | ostenditur] sic *added* Di 21 predicacioni] predicacione Di | nequiter] rest *added* Di | resistebant] resistabant Ax 22 contra] Ly Vg Vc: circa Bb An Fi Na Ax Di We | adheserunt] adherebant Di Vc 23 et] eciam Ly Vg Di Vc | hiis] eis Ly | hiis] *omitted* Na

sacerdotale spectabant officium, cum dicit leproso Matth. 8: “vade ostende te sacerdoti et offer munus quod precepit Moises in testimonium illis”. Et Luc. 17 dicit Christus leprosis: “ite, ostendite vos sacerdotibus”. Ex quibus verbis colligitur quod non obstante quod illi sacerdotes fuerint heretici, tamen Christus voluit quod leprosi communicarent eis in hiis que spectabant ad eorum officium. Hoc eciam Augustinus sentire videtur qui, loquens de prophetis qui populum suum propter idolatriam et per consequens propter heresim increpabant, ut habetur 23 q. 4 cap. 1, ait: “non enim prophete, qui hoc dicebant, populum suum dimiserunt, sed inter eos habitabant, quos increpabant, et unum templum cum eis intrabant, eadem sacramenta celebrabant. “ Et idem, ut habetur causa et quescione predictis, cap. *Si quis*, ait: “ communio malorum non maculat aliquem participacione sacramentorum, sed consensione factorum. “ Et, ut legitur cap. *Recedite*, ait: “recedite et exite inde, et immundum ne tetigeritis. Sed cum tactu cordis non corporis”. Et infra: “clamavit Moises ista, clamavit Isaias, clamavit Ieremias, clamavit Ezechiel. Videamus, si dimiserunt populum Dei, et se ad gentes alias transtulerunt. Quam multa, et quam vehementer Ieremias increpavit in peccatores et sceleratos populi. Inter eos tamen erat, unum cum eis templum intrabat, eadem sacramenta celebrabat, et in eadem sceleratorum hominum congregacione vivebat”. Ex quibus verbis datur intelligi quod prophete cum hereticis et idolatris, quorum tunc erat numerus non modicus in populo, idem

---

24 spectabant] spectant Vc │ dicit] dixit Ly Vg Vc We │ vade] et *added* Ly 25 sacerdoti] Vulg.: sacerdotibus Ww │ dicit] dixit Bb Vc We 26 Christus] Bb Na Di: iesus Ly Vg Vc We deus An Fi Ax colligitur] ostenditur et colligitur Ax ostenditur Di 27 leprosi] sibi *added* Vg 28 hiis] etiam *added* Na │ spectabant] spectabat Ax │ eciam] *omitted* Vc 29 de] *omitted* Ly 30 habetur] legitur Di 31 sed] *omitted* Ax 31s quos…et] *omitted* Na 32 et] *omitted* An │ unum] una Di │ intrabant] et *added* Vc │ celebrabant] Fb Ly Na Ax Di: tractabant Vg Bb An Fi Vc We 33 communio] quis Di 34 maculat] maculant We │ participacione] participacionem Ax │ consensione] confessione Vc 35 factorum] sanctorum Di │ Et] *omitted* Di │ ut] ne Ax *omitted* Vc │ legitur] idem Vc causa et questione predictis *added* Ly ibidem *added* Di │ ait…et] *omitted* Vg Bb Na Ax Vc We │ et] *omitted* Di │ exite inde] exinde exite pollutum Ly 36 cum tactu] contactu Ly contractu Ax 36s Moises…clamavit[3]] *omitted* Ax 37 Ezechiel] zorobabel Vc │ dimiserunt] duxerunt Di 38 se] sic An │ multa] multis modis Ly │ quam] *omitted* Ax 39 Ieremias] Fb Na Ax Di Vc: *omitted* Ly Vg Bb An Fi We │ in] ieremias Ly *omitted* Di │ et] *omitted* Di │ scelerados] sceleratores Bb We scelatores et Ax zelator Di et *added* Di We seductores *added* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di We │ populi] Dei *added* Ly Vg Bb An Fi Ax Di We │ erat] erant Bb et *added* Ly cum *added* Na │ unum] videtur *added* Vg 40 eis] enim *added* Di │ intrabat] intrabant Vg │ eadem[1]…celebrabat] Fb Vc: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di We │ et] Fb: *omitted* Ww │ in] *omitted* Vg An Fi Ax Di We │ eadem sceleratorum] eodem scelaratorum Ax 41 verbis] *omitted* Ly Ax We 42 tunc] tn-Ax non Vc │ non modicus] *omitted* Vc

---

24s Matth…illis] Matthew 8:4 25s Luc…sacerdotibus] Luke 17:14 30–32 …] C.23 q.4 c.1, col. 899 33–35 …] C.23 q.4 c.7, col. 901 35s …corporis] C.23 q.4 c.9, col. 901 36–41 …vivebat] ibid.

templum intrabant, et eadem sacramenta tractabant. Ergo communicare hereticis in divinis et in aliis que ad sacerdotale spectant officium non erat illicitum. Ergo nec modo est illicitum communicare pape heretico in hiis que ad papale spectant officium, saltem antequam fuerit per sentenciam generalis concilii condempnatus.

Secundo eadem assercio videtur sic posse probari. Non est maius peccatum communicare hereticis in divinis quam procurare et laborare quod ecclesie catholicorum reddantur hereticis ad ritus suos celebrandos in eis. Sed hoc est licitum, quod probatur per exemplum beati Iohannis pape, in cuius Legenda sic legitur: "hic vocatus est a Theodorico rege Ravennam, quem ipse rex rogans misit in legacionem Constantinopolim ad Iustinum imperatorem orthodoxum, quia eodem tempore Iustinus imperator, vir religiosus summo ardoris amore religionis christiane voluit hereticos extricare. Nam summo fervore Christianitatis hoc consilio usus est ut ecclesias Arrianorum catholicas consecraret. Pro hac causa hereticus rex Theodoricus hoc audiens exarsit, et voluit totam Italiam gladio extinguere. Eodem tempore Iohannes papa egrotus infirmitate cum fletu ambulavit et senatores et consules cum eo, id est Theodorus, Importunus, Agapitus exconsul et alius Agapitus patricius, qui hoc accipientes in mandatis legacionum ut redderentur ecclesie hereticis in partibus orientis, quod si non, omnem Italiam gladio perderet. " Ex quibus verbis colligitur quod licet ecclesias reddere hereticis et procurare quod

---

43 intrabant] We: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di Vc | hereticis] *omitted* Di 44 in] *omitted* An Fi spectant] spectat Bb spectabit Di 45 spectant] spectat Bb Ax 46 saltem] *omitted* Fi 47 sic] *omitted* Ly Vg Ax | maius] magis Ax 49 catholicorum] hereticorum Ly | celebrandos] colendos Ly celebrando An Fi celebrandum Vc | in] *omitted* Di | est] *omitted* Bb 50 quod…exemplum] probatur exemplo Fi Na exemplo Di 51 legitur] habetur Vc | Theodorico] catholico Ax | Ravennam] rno-Di quem] quam Vg | rogans] *omitted* Di 52 in legacionem] Leg: *omitted* Di cum legacione Ly Vg Bb An Fi Na Ax Vc We | ad Iustinum] papam *added* Ly | imperatorem] *omitted* Di | quia] Leg Ly: qui Bb An Fi Na Di We *omitted* Vg Vc 52s …vir] Leg Na: ut Ly Vg Bb An Fi Di We *omitted* Vc 53 religiosus] Leg Ly Vc: religiosius Vg religiosissimus Bb An Fi Na Di reliosissimus We | summo] summe Vg ardoris amore] ardore Vc | christiane] *omitted* Ax 54 voluit] noluit Vg | hereticos] *omitted* Di extricare] Leg: exiliari Ww | Christianitatis] Leg: religionis christiane Ww | est] et *added* Ax 55 catholicas] catholicis Ly Ax catholicos Vg | consecraret] conservaret Ly Ax secaret An | hereticus] *omitted* Ly Vg 56 exarsit] in iram *added* Ww 58 id est] scilicet Ly Ax idem Di | Theodorus] Leg Vc: theodoricus Bb Na Di theodorico Ly Vg An Fi Ax We | Importunus] et *added* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Vc We | exconsul] Leg: *omitted* Ww | et…Agapitus] *omitted* Ly Vg 59 patricius] patrius Ax Di qui] Leg: *omitted* Ww | accipientes] accipiente Vg Bb accipientis Di | redderentur] reddentur Di 60 non] facerent *added* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di faceret *added* Vc We | omnem] totam Ax Di perderet] perderent Ly Di 61 verbis] *omitted* Bb Fi Ax Vc | licet] *omitted* An Ax Di

---

51–60 …] *Anastasii Bibliotecarii historie de vitis Romanorum pontificum*, *Patrologia Latina*, vol. 128, cols. 513-4

reddantur eisdem. Ergo consimiliter licet communicare hereticis in divinis et per consequens licet communicare pape heretico in hiis que spectant ad papale officium.

Tercio sic. Quem debent fideles in aliquo officio tollerare, eidem possunt licite communicare quantum ad ea que ad idem spectant officium, quia si non deberent sibi communicare, deberent efficaciter laborare ut eodem officio privaretur. Sed in aliquo casu saltem debent fideles papam hereticum in papatus officio tollerare. Ergo in aliquo casu saltem licet eis communicare pape heretico quantum ad ea que ad papatus spectant officium. Maior videtur manifesta. Minor probatur. Quia non minus tollerandus est papa hereticus quam doctrina heretica ipsius, cum papa hereticus nonnisi propter doctrinam hereticam debeat impugnari. Sed, sicut ostensum est, in aliquo casu est doctrina pape heretici tolleranda. Ergo eciam interdum est papa hereticus tollerandus. Hoc eciam Augustinus sentire videtur qui, ut legitur 23 q. 4 cap. 1, ait: "tollerandi sunt quidem mali pro pace." Ex quibus verbis colligitur quod causa pacis conservande tollerandi sunt mali. Eadem autem causa eundem habet effectum, et ubi est eadem racio debet esse idem ius. Si ergo quidem mali causa pacis conservande sunt tollerandi, sequitur quod papa hereticus causa pacis conservande tollerari debet.

Quarto sic. Vitam Christi debent catholici imitari. Sed Christus in hiis que ad religionem christianam spectant communicavit Iude, qui non solum proditor sed eciam hereticus existebat, quia ei sacram communionem dedit, ut ait Augustinus in epistola ad Vincencium, et ponitur 23 q. 4 cap. *Quam magnum*. Ergo licet catholicis communicare hereticis in hiis que ad religionem christianam spectant, et per

---

62 reddantur] redderentur Vg Vc 61s ecclesias…Ergo] *omitted* Ax Di 62 consimiliter] *omitted* An hereticis in] et Vg 63 licet] *omitted* Vc │ communicare] *omitted* Ax Di 64 Quem] quam Ax eidem] eodem Bb 65 communicare] *omitted* Di │ quantum] quam Di │ ea] in hiis Vc 66 sibi] ei Ly │ deberent] debent Na │ ut] et Ax │ privaretur] privarentur Ax 67 saltem] *omitted* Vc │ officio] officium Ax Di 68 communicare] *omitted* Bb 68s pape…spectant] spectat Bb 69 officium] spectant Di │ manifesta] nota Vc et *added* We │ Quia] sic Di │ non] *omitted* Ax 70 ipsius] illius An eius We 71 nonnisi] non sit Ax │ Sed] quia Vg Vc │ sicut] *omitted* Bb 72 heretici] heretica Ly erronea Vc │ eciam] *omitted* Vc 73 hereticus] et *added* Vc 74 1] tollerandi Vc │ tollerandi] tolleranda Bb quippe *added* Vc │ quidem] quida Bb *omitted* Vc │ pace] parte Ax │ verbis] *omitted* Di 75 conservande] servande An 76 ubi] ibi Ax │ est eadem] *omitted* Di │ racio] ibi *added* Ly ubi *added* Ax │ Si] *omitted* Vg │ Si…quidem] *omitted* Bb quidam Ax We │ quidem] ergo eadem racione qua Vc 77 conservande] Bb Fi Na Ax We: observande Ly Vg servande An Di Vc 77s sunt…conservande] servande An 78 conservande] *omitted* Di │ debet] Ly Vg Vc We: debeat Bb deberet An Fi Na Ax debent Di 79 sic] *omitted* Ly │ Vitam] fidem Vg Di facta Vc 80 christianam] *omitted* Ax Di 81 quia] An Na Ax: qui Ly Vg Fi cum Vc *omitted* Bb Di We │ ei] *omitted* An Ax 82 et] quia *added* Di │ catholicis] *omitted* Di 83 hereticis] eciam *added* We │ christianam] *omitted* Ax Di

---

74 …] C.23 q.4 c.1, col. 899 82 ponitur…magnum] C.23 q.4 c.10, cols. 901-2

consequens licet eis communicare pape heretico in hiis que ad papatus spectant officium, antequam fuerit per sentenciam generalis concilii condempnatus.

Capitulum 60

Discipulus: Aliam sentenciam circa interrogacionem propositam audire desidero.

Magister: Alia sentencia est que de communicantibus pape heretico reputat distinguendum. Quia aut communicantes pape heretico sciunt ipsum esse hereticum aut ignorant, et si ignorant, aut laborant ignorancia affectata vel crassa et supina, aut laborant ignorancia invincibili vel probabili et non crassa et supina. Communicantes scienter pape heretico alio modo quam corporaliter tantum, puta communicando sibi in hiis que spectant ad papatus officium vel ad officium cuiuscunque ecclesiastici ministerii, excepta suscepcione baptismi in necessitatis articulo aut quocunque modo, verbo, facto, aut scripto habendo eum pro vero papa, protestando aut asserendo eum facto vel scripto aut verbo esse catholicum, sunt fautores heretici et heretice pravitatis, et penam fautorum hereticorum et heretice pravitatis incurrunt, nisi metu mortis vel forsitan gravium tormentorum sibi predicto modo communicent. Tunc enim non essent censendi fautores neque hereticorum neque heretice pravitatis quamvis peccarent mortaliter.

Discipulus: Circa istam sentenciam quattuor probanda michi videntur. Quorum primum est quod non licet predicto modo communicare pape heretico. Secundum est quod communicantes predicto modo pape heretico absque metu mortis et gravium tormentorum sunt fautores hereticorum et heretice pravitatis. Tercium est quod communicantes predicto modo pape heretico metu mortis vel gravium

---

84 eis] eisdem We | communicare] *omitted* Di | ad] religionem spectant ad *added* Ax | spectant] *omitted* Di 3 Magister Alia] *omitted* Di | sentencia] snsa Ax 4 communicantes] communicantibus Bb | esse] *omitted* An Fi Ax 5 ignorant[1]] ignorent An Fi | et] *omitted* Na | ignorant[2]] *omitted* Ly Ax Di | vel] *omitted* Di | et[2]] vel Ly Vg Ax Vc *omitted* Na 6 vel probabili] *omitted* Ly | aut…supina] *omitted* Di 7 alio…puta] *omitted* Ax Di 8 communicando sibi] *omitted* Vc | sibi] *omitted* Ly Ax Di | vel] *omitted* An Fi Ax | ad officium] *omitted* Ly An Fi Ax 9 ministerii] Ly An Fi Na: ministri Vg Di Vc We minist Bb min sunt Ax | excepta] excepa Di | baptismi] baptismatis Ly 10 articulo] casu Di | quocunque] quoquo Vc alio *added* Ly | modo] quam corporaliter tantum puta communicando sibi *added* Ly | aut[2]] *omitted* Di | habendo…papa] vel *added* We 11 facto] *omitted* Fi | vel] *omitted* Di scripto] *omitted* Bb Ax | catholicum] catholicus An Fi Vc We 12 fautores] et *added* Bb Na Vc heretici] hereticorum Vc | heretici et] *omitted* Ax | penam] Bb Na Vc: peccatum Ly Vg An Fi Ax Di We | fautorum] *omitted* Vc et *added* We | hereticorum] heretici Ax 13 nisi] *omitted* Di | forsitan] forsan An forte Vc 14 communicent] communicant Ly Di We | neque] *omitted* Di 14s hereticorum neque] *omitted* Fi 16 videntur] occurrunt Vc 17 communicare] *omitted* Di predicto *added* Ax 18 modo] *omitted* An 19 et] vel Di 20 heretico] absque *added* Ax | vel] We: et Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di Vc | gravium] Ax We: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Na Di Vc

tormentorum non sunt fautores hereticorum vel heretice pravitatis. Quartum est quod taliter communicantes pape heretico peccant mortaliter. Pro istis itaque quattuor allegare coneris. Primo tamen, ut assercionem predictam magis intelligam et sic pateat michi via ad noscendum an aliquid contineat veritatis, enumera alios modos distincte quibus isti dicunt nulli licere communicare scienter pape heretico.

Magister: Dicunt quod nulli catholico licet scienter a papa heretico audire missam vel aliquod divinum officium, nec aliquod suscipere sacramentum, excepto baptismo in necessitatis articulo, nec aliquam ecclesiasticam dignitatem, nec aliquod ecclesiasticum officium, puta inquisicionem heretice pravitatis, vel penitenciariam, aut aliquid aliud, nec licet catholico dicere vel scribere aliquod verbum quo papa vel catholicus asseratur, nec sibi quamcunque reverenciam exhibere qua quis aperte quod sit papa vel catholicus protestetur.

Discipulus: Puto quod assercionem predictam, quantum ad quattuor que dixi probanda, intelligam. Ideo primum illorum quattuor probare coneris.

Magister: Quod non liceat communicare pape heretico scienter modo predicto probatur sic. Nulli heretico licet communicare modo predicto, ergo nec pape heretico licet communicare modo predicto. Consequencia non solum patet per regulam sciencie racionalis qua dicitur quod a superiori cum distribucione ad inferius consequencia tenet, sed eciam patet ex hoc quod papa hereticus nullo modo gaudet privilegio speciali ultra alios episcopos hereticos, et ita si aliis episcopis hereticis non licet communicare scienter modo predicto (ex quo nulli heretico licet communicare scienter modo predicto) eciam pape heretico non licet communicare scienter modo predicto.

---

22 taliter] *omitted* Di │ communicantes] predicto modo *added* Ax │ itaque] *omitted* Vc │ quattuor] *omitted* Ax Di 23 coneris] Ax Di: conare Ly Vg Bb An Fi Na We nitere Vc │ predictam] istam Ax 24 pateat] patebit An Di │ noscendum] cognoscendum Ly │ veritatis] veritatem Di │ enumera] et iura Vg │ alios] illos Ly 25 distincte] distincde We │ dicunt nulli] non Ly *omitted* Vg │ licere] *omitted* Vc communicare] dicuntur *added* Vc 26 audire missam] *omitted* Vg 27 vel] nec An Fi Di │ nec] vel Vc │ aliquod[2] aliud Ly Vg │ excepto] *omitted* Fi │ baptismo] baptismi Vc 28 in] *omitted* Ly Vg articulo] *omitted* Di │ ecclesiasticam…aliquod] *omitted* Ax 29 officium] beneficium Ly Vg Vc penitenciariam] penitenciam Vg Ax 30 aliquid] aliquod Na Vc │ aliud] *omitted* Di tale *added* Ax Di licet] liceat Ly │ catholico] *omitted* Ly An │ dicere] discere Ly │ aliquod] *omitted* We │ vel[2] *omitted* Bb Ax Di 33 dixi] dixisti Ly Vg Vc 33s que…intelligam] intelligo Di 34 quattuor] *omitted* Ly quattuor] *omitted* Ax │ coneris] Ly Ax Di Vc: conaris Vg conare Bb An Fi Na We 36 probatur…communicare] scienter *added* Na │ predicto] *omitted* Bb 36s ergo…communicare] scienter *added* We 37 predicto] *omitted* Ax │ per] *omitted* Na 38 regulam] illam Bb │ racionalis] topicalis Ly Vg Vc │ quod] Ly: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Di Vc We │ superiori] superiore Di distribucione] tribucione Di 39 consequencia] *omitted* Di │ nullo] *omitted* An Vc │ modo] *omitted* Bb Fi Ax We non Vc 40 alios] *omitted* Ly 41s ex…predicto] *omitted* Ly Vg Vc

Antecedens autem auctoritatibus et exemplis ostenditur. In concilio enim Martini pape, ut legitur 1 q. 1 cap. *Non liceat*, sic scribitur: "neque liceat aut cum hereticis aut scismaticis orare. " Et in concilio Cartaginensi quarto, ut habetur 24 q.3 cap. *Clericus*, legitur: "cum eis ", scilicet cum hereticis et schismaticis, "neque orandum est neque psallendum ". Item, Innocencius papa, ut habetur 1 q. 1 cap. *Constat*, ait: "constat multos vim passos esse, atque invitos attractos, repugnantesque ab hereticis ordinatos; sed huiusmodi aliquis, si post talem ordinacionem non interfuit, cum illi conficerent sacramenta, si communioni eorum participatus non est, si statim discedentibus illis pessimo conciliabulo eorum abrenunciavit et ad ecclesiam rediit, iste talis potest habere colorem aliquem excusacionis. Ceterum, qui post mensem aut amplius redierunt, cum se considerarent ab hereticis ordinatos, certe quamvis nichil ab eis acceperunt, rei sunt usurpate dignitatis". Ex quibus verbis colligitur quod non licet ab hereticis ordinari, nec communicare eis cum conficiunt sacramenta, nec ab eis aliquam suscipere dignitatem. Item, hoc Leo papa, ut legitur capitulo sequenti, testari videtur, dicens: "omnis cuiuslibet ordinis clericus, qui catholicam deserens unitatem, heretice vel schismatice coniunccionis contagione se maculaverit, si ad ecclesiam redierit cum legitima satisfaccione et erroris sui dampnacione, hoc in magno beneficio habeat, si, adempta spe omnis promocionis, in quo invenitur ordine

---

44 exemplis] probatur et *added* Ax Di 45 ut] u Bb | legitur] habetur Vc | liceat[1]] Ly Vc: licet Vg Bb An Fi Na Ax Di We | neque] Fb: non Ww | liceat[2]] licet We | aut] Fb: *omitted* Ww 46 orare] errare Ax | Et] item We | ut] Na Di Vc We: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Ax | cap] 1 *added* Vg 47 Clericus] sic *added* Ly Vc We | eis] *omitted* Vc | scilicet cum] *omitted* Vc id est We | et] neque An Fi Ax Na Di cum *added* Ax | orandum] errandum Ax 48 est] *omitted* Ly | psallendum] est *added* Ax | ut] cum Bb 49 constat] autem *added* Vc | vim] ut Vg veri Ax | atque] *omitted* Di | invitos] invite Vg Vc repugnantesque] repugnantesquia Vg repugnantes quia Na Vc 50 ordinatos] ordinantur Vc 51 si[2]] sed Vg Bb Fi 52 pessimo] possimo Ax | abrenunciavit] Fb Na Di: abrenunciaverit Ly Vg Bb An Fi Vc We obrenunciaverit Ax | rediit] Fb Ly Bb Na We: redierit Vg An Fi Ax Di Vc 53 aliquem] aliquam Fi | excusacionis] aliquem excusacionis *added* Fi 54 redierunt] Fb Ly Na: redierint Vg Bb An Fi Vc We redierit Ax rederunt Di | considerarent] Fb Ly Na: considerant Vg Bb An Fi Ax Di Vc We quamvis] *omitted* Ly 55 acceperunt] receperunt Ly Ax Di acceperint Vc | rei] tamen *added* Ww 56 cum] *omitted* Ax | sacramenta] sacramentum Ly | nec[2]] licet *added* We 57 aliquam] *omitted* Ly Vc | hoc] *omitted* Ly | legitur] habetur Na Di | sequenti] hoc *added* Vc 58 cuiuslibet] cuiuscunque Di | ordinis] ordinacionis Ax Di | qui] *omitted* Bb 59 coniunccionis] Fb Na: communioni Ly conviccionis Vg Bb An Fi Ax Di Vc We | maculaverit] demaculaverit Vg 60 cum] tunc Vg An 61 habeat] habeant Bb An hominis Na habeas Ax | si] sed Bb | adempta] Fb Bb An Fi Na Ax: adepta Ly Vg Di Vc We cum *added* Ly Vg An Fi Na Ax omni *added* Bb We cura *added* Di omnis *added* Vc omnis] Fb Ly Ax Di: *omitted* Vg Bb An Fi Na Vc We | ordine] ordinem Bb

---

45s …] C.1 q.1 c.67, col. 382 47s …] C.24 q.3 c.35, col. 999 48–55 …dignitatis] C.1 q.1 c.111, col. 401 58–62 …permaneat] C.1 q.1 c. 112, col. 402

permaneat”. Ex quibus colligitur quod nullus valet communicare hereticis nisi peccati maculam contrahendo.

Quod eciam non liceat modo predicto communicare hereticis probatur exemplis. Primo quidem exemplo Herminigildi regis, qui eciam pro morte vitanda ab Arriano episcopo communionem accipere recusavit, de quo beatus Gregorius, ut habetur 24 q. 1 capitulo ultimo, narrat in hec verba: “superveniente autem festivitatis paschalis die, in tempeste noctis silencio ad eum perfidus pater Arrianum episcopum misit, ut de eius manu sacrilege consecracionis communionem perciperet, atque per hoc ad patris graciam redire meretur. Sed vir Deo deditus Arriano episcopi venienti exprobravit ut debuit, eiusque a se perfidiam dignis increpacionibus repulit, quia etsi exterius iacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus.Ad se itaque reverso episcopo Arriano pater infremuit, statimque suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic, ubi iacebat, occiderent”.

Aliud exemplum ponitur de Bonifacio martire, de quo dictum est supra, qui, licet corporaliter communicaret hereticis, eis tamen quantum ad divina vel illa que spectabant ad religionem christianam communicare nolebat. Unde, sicut habetur 11 q. 3 cap. *Antecessor*, de seipso ait: “corporaliter autem omnino ab eis”, scilicet hereticis, “abstinere non potui. Dum enim venissem ad principem Francorum cogente ecclesiarum necessitate, non tales ibi repperi quales volui, sed tamen in sancta communione corporis Christi illis non communicavi”. Ex quibus auctoritatibus et exemplis aliisque innumeris videtur aperte probatum quod nulli licet heretico communicare quantum ad illa que spectant ad religionem christianam,

---

62 colligitur] patet Ly Vg Vc | communicare] cum *added* Di 64 liceat] licet Ly Vg Vc communicare] cum *added* Di 65 vitanda] noluit *added* We | Arriano] erriano Ax 66 recusavit] Fb Ly Vc: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Di We 67 q] Fb Ly Na Di Vc We: *omitted* Vg Bb An Fi festivitatis] festivitate Vg Bb An Fi | paschalis] pascha Vg 68 tempeste] tempestate Vg An Fi Na Ax ut] nec Bb 69 de eius] deus Di | sacrilege] sacrilega Di | communionem] communione Di | ad] a An *omitted* Fi 70 patris] *omitted* Fi | meretur] Fb Bb An Na Ax Di: mereretur Ly Vg Fi Vc We | venienti] veniente Ax Di 71 eiusque…perfidiam] perfidam Ax | increpacionibus] interpretacionibus Di repulit] expulit Bb expulsit Ax Di repellit We | repulit] *omitted* Fi | etsi] Fb Na We: si Ly Vg Bb An Fi Ax Di Vc 72 tamen] cum Vg Ax | magno] periculo *added* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di 73 Arriano] Fb Ax Di: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Na Vc We | apparitores misit] *omitted* Vg 74 confessorem] professorem An Fi Na Ax | Dei] *omitted* Fi 76 communicaret] communicare Ax | ad] ea *added* Vg vel] eciam *added* Ly Vg quantum ad *added* Vc 77 spectabant] spectant Ly | sicut habetur] sic Ly *omitted* Vc 78 seipso] se Vc | autem] aut Ax Di 79 potui] potuit Di | principem] principalem Di 80 ibi] *omitted* Vc | repperi] recipi Di 80s in…communione] communionem Ly in istam communionem Vg in ista communione Di 81 illis] eis Ly | quibus] *omitted* Ax verbis patet *added* Di 82 nulli] non Ly Vg Vc 83 quantum…illa] *omitted* Di

---

67–74 …occiderent] C.24 q.1 c.42, cols. 983-4 78–81 …communicavi] C.11 q.3 c.104, col. 673

excepta suscepcione baptismi in casu, quamvis in necessitate liceat cum hereticis corporaliter conversari, a quibus tamen, ut docet Augustinus, est spiritualiter recedendum. Spiritualiter autem ab eis recedere est iniquitati eorum in nullo favere, neque facto neque verbo neque scripto pretendere quod pro catholicis sint habendi.

Discipulus: Ostendisti uno modo quod nulli licet catholico communicare scienter pape heretico quantum ad ea que ad religionem christianam spectare noscuntur. Nunc proba idem aliis modis, si quos alios cogitasti.

Magister: Hoc secundo probatur sic. Nulli excommunicato communicare licet quantum ad ecclesiastica sacramenta et ea que ad officium ecclesiasticum et iurisdiccionem ecclesiasticam pertinere noscuntur, quia omnis excommunicatus omnibus huiusmodi actibus legitimis est privatus. Papa autem hereticus est excommunicatus excommunicacioni maiori et papatu privatus, sicut in precedentibus, ut nonnullis apparet, est demonstrative probatum. Ergo nulli catholico licet predicto modo scienter communicare pape heretico.

Discipulus: Licet supra libro sexto capitulis 72, 75, et 81, racionibus et exemplis ostenderis quomodo probatur quod papa eo ipso quod sit hereticus est papatu privatus et excommunicatus absque congregacione novi concilii generalis, tamen peto ut dicas nunc an hoc tenentes in iure canonico se fundare nitantur.

Magister: Isti fundant se in decretis summorum pontificum. Ut tamen mentem eorum, quam aliqualiter explicavi supra libro sexto capitulo 75, perfecte intelligas, ac per hoc eciam, quamvis esset falsa, tradetur via ad intelligendum decreta summorum pontificum que sum allegaturus, debes scire quod de heresi pape, sicut sepe tactum est, distinguunt, quia aut tenet heresim dampnatam explicite aut dampnatam implicite. Si tenet pertinaciter heresim dampnatam explicite et est

---

84 excepta] accepta Ax | suscepcione] subscepcione We | casu] necessitatis *added* Vc 85 tamen] tunc Ax 86 est] quando Di | eorum] non *added* An | favere] favetur Di 87 neque[1]] *omitted* Bb pretendere] pretedere Ax pretenditur Di | pro] *omitted* Di | sint] sunt Di 88 nulli] non Ly Vg Vc catholico] catholicis Vc | scienter] *omitted* Ax Di 89 ea] illa Ax Di 90 Nunc] autem *added* Na aliis modis] alios modos Di | alios] *omitted* Vc 91 Hoc] idem *added* Ly 92 ecclesiastica…et] *omitted* An 93 pertinere] spectare Vc 95 sicut] ut Vc | in] ex Ax et Di 96 ut] a Vc | apparet] *omitted* Vc 98 72] Ly Bb An Fi: 7 et Vg Na Ax Di We Anb 68 et Vc | et[1]] Ly Bb Fi Na Ax: *omitted* Vg An Di Vc We | 81] Ly Vg Bb We: 8 An Fi Na Ax Di *omitted* Vc 99 sit] fit Vc 101 hoc] Bb Na Ax Di Vc: hec Ly Vg An Fi We | se] *omitted* Di | nitantur] nitentur Ax Di 102 Isti] ita Di | decretis] dictis Di 103 supra] *omitted* Ly Vc 104 eciam] *omitted* Vc | tradetur] tradatur Ly We traderetur Ax Di Vc | decreta] decretum Vg An 105 que] quod Vg | sum allegaturus] allegavi Di | pape] heretici *added* We 106 sepe] *omitted* An | tenet] tenent Ax 107 dampnatam[1]] duntaxat *added* We implicite] est dampnata explicite vel implicite Di | tenet] tenent Ax

notorium, non est necesse generale concilium congregari, sed quilibet hoc sciens eum pro dampnato et excommunicato debet habere. Quod eciam quilibet sciens, ne fides catholica subvertatur, tunc quando fuerit opportunum nescientibus revelare tenetur. Aliter enim se minime curare de fide probabit aperte. Si autem heresis pape fuerit solummodo dampnata implicite, quamvis papa pertinax in heresi tali in rei veritate sit dampnatus et excommunicatus et papatu privatus, non est tamen a catholicis ante dampnacionem explicitam heresis sue pro dampnato et excommunicato habendus, sed tollerandus est quamdiu vixerit quousque per generale concilium condempnetur.

Discipulus: Occasione istorum verborum due michi interrogaciones occurrunt. Quarum prima est an papa propter diffinicionem sollempnem vel alio modo manifeste ostendens se pertinaciter adherere heresi dampnate duntaxat implicite, si postea, generali concilio congregato, eadem heresis fuerit explicite condempnata, sit papa pro excessu preterito deponendus, vel fuisse depositus declarandus, eciam si voluerit concilio generali assentire, vel, eo generali concilio nullatenus resistente, sed suam heresim revocante, sit papa verus et catholicus reputandus. Secunda autem est an papa pertinaciter tenens heresim dampnatam duntaxat implicite, et postea ante omnem accusacionem vel impugnacionem, seu eciam post impugnacionem, ad catholicam rediens veritatem, debeat seipsum depositum reputare, licet omnes catholici habeant eum pro vero papa. Ad istas duas interrogaciones sine magna discussione respondeas.

Magister: Ad primam respondetur quod papa, si in concilio generali legitime convincatur pertinaciter adhesisse cuicunque heresi latenti qualitercunque scripture divine vel doctrine universalis ecclesie obvianti, eciam si de ea nunquam antea mencio expressa fuisset, quantumcunque in generali concilio paratus sit corrigi, pro deposito est habendus nec potest licite papali fungi officio nisi in summum

---

108 est] *omitted* Bb │ sed] *omitted* Di │ hoc] *omitted* Fi homo Di Vc sic *added* Ax 109 eum] sic tenere *added* Vc │ et] *omitted* Vc │ debet] ipsum *added* Vc │ Quod] quin Vc │ quilibet] homo *added* Di sciens] *omitted* Fi Ax 110 tunc] *omitted* Vc We 111 probabit] ostenderet Di 112 solummodo] *omitted* Vc │ implicite] explicite Ax │ tali] *omitted* Ax 113 excommunicatus] communicatus Bb │ et[2]] a *added* Di 114 explicitam] explicite Vc 115 vixerit] dixerit Ax 117 istorum] duorum *added* An Fi Na Ax Di 118 propter] per Ly Ax Di We 119 manifeste] manifesto Ly *omitted* Ax Di 119s si…explicite] *omitted* Ax 122 voluerit] nonerit Ax noluerit Na Vc We │ assentire…concilio] *omitted* Ax │ nullatenus] *omitted* Na │ resistente] Ly Bb Na Di: resistere Vg An Fi Ax Vc We 123 revocante] revocare Vg An Ax Di │ reputandus] reputatus Di │ autem] *omitted* Di Vc 124 est] Ly Di Vc We: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax │ tenens] tenentes Ax │ duntaxat] *gap* Fi │ ante] dictam *added* Fi 125 accusacionem] accionem Ly │ vel] et Di │ seu…impugnacionem] *omitted* Ly Vg Bb Vc 127 eum] ipsum Vc 130 heresi latenti] herisi Ax 131 de] *omitted* Fi │ antea] ante Di 132 expressa] expresse Vg │ quantumcunque] quancunque Di │ sit] *omitted* Bb 133 in] *omitted* Di

pontificem noviter eligatur. Cuius racio assignatur. Quia omnis hereticus, sive occultus sive manifestus, sive pro heresi dampnata explicite sive pro heresi dampnata implicite, est dampnatus, privatus, et excommunicatus. Cum ergo papa talis fuerit ante concilium hereticus, licet hoc non constiterit ecclesie, tunc fuit papatu privatus, licet non haberetur pro privato. Ergo postquam constat ecclesie quod fuit hereticus, ecclesia debet eum fuisse depositum reputare.

Discipulus: Ista responsio videtur omnino falsa, quia secundum iura, que sepe prius tacta sunt, errans contra fidem qui paratus est corrigi non est hereticus reputandus. Si ergo papa in concilio generali paratus est corrigi, non est hereticus reputandus, et per consequens pro dampnato minime est habendus.

Magister: Ista instancia frivola videtur omnino. Nam licet secundum iura et testimonia sanctorum errans qui paratus est corrigi tunc non sit inter hereticos computandus, multi tamen errantes contra fidem possunt esse parati corrigi, qui prius parati corrigi non fuerunt, sed extiterunt penitus pertinaces. Et ideo potest contingere quod aliquis primo est hereticus, quia tunc non est paratus corrigi, et tamen cum ceperit esse corrigibilis, non est hereticus reputandus. Sic esset de papa, quia, si primo quemcunque errorem quantumcunque latenter Scripture Divine vel doctrine universalis ecclesie adversantem, et ideo non explicite sed implicite tantummodo condempnatum, sollempniter diffiniret esse tenendum, tunc esset pertinax et hereticus iudicandus. Si tamen postea in concilio generali vel alias paratus esset corrigi, tunc non esset hereticus, sed prius fuisset hereticus. Non ergo per hoc quod errans contra fidem paratus est corrigi potest ostendi quod prius non fuit hereticus, sed per hoc declaratur quod non est tunc hereticus quando paratus est corrigi.

Discipulus: Dic ad secundam interrogacionem.

---

135 pro[1]] *omitted* Bb | dampnata] implicite vel *added* Ly | explicite] *omitted* Ax Di | sive[3]…heresi] *omitted* Vc 136 implicite] Bb Fi Na Vc We: *omitted* Ly Vg An Ax Di | Cum] tamen Vg 137 fuerit] fuit Di | concilium] generale *added* Di | hoc] *omitted* Ly | tunc] tamen Vc 138 ecclesie] *omitted* Ax 139 ecclesia] eciam Ax 140 que] *omitted* Ax Vc | sepe] *omitted* An | prius] superius Di 141 tacta] tractate Di We | sunt] *omitted* Vc | contra] Ly Ax Vc We: circa Vg Bb An Fi Na Di 143 pro] heretico *added* Vc | dampnato] deposito We 144 frivola] falsa Ly Vg Vc 145 paratus] oparatus Bb | corrigi] *omitted* Di 145s inter…computandus] hereticus reputandus Di 146 tamen] enim Di | contra] circa Bb Na Ax Di | possunt] possent Di 146s qui…corrigi] omitted Di 147 extiterunt] potiterunt Fi 149 cum] non Di | ceperit] cepit An | corrigibilis] paratus corrigi We | est] esset Vc | reputandus] et *added* We | papa] heretico *added* Di 150 quia] qui Vg An | quemcunque] Na Di: quantumcunque Ly quamcunque Vg Bb An Fi Vc We quamcum Ax | latenter] latentem Vc 152 condempnatum] condempnatam Di | esse] esset Di 154 esset[2]…sed] licet Vg | prius] *omitted* Vc 155 quod[1]] *omitted* Vg An | contra] circa Vg Bb An Na Di 156 fuit] fuerit Ax Di | tunc] *omitted* Na Vc | est[2]] esset Di 158 Dic] *omitted* An Fi Ax

Magister: Ad secundam consimiliter respondetur quod papa pertinaciter tenens errorem contra fidem dampnatum duntaxat implicite, si postea sive accusatur sive diffamatur sive in nullo penitus diffamatus cognoscat errorem suum et sciat se errori contra fidem pertinaciter adhesisse, debet seipsum depositum reputare et renunciare papatui, quia debet scire se fuisse a iure divino depositum, licet ecclesia universalis, errans quantum ad id quod est facti et in facto consistit, reputaverit eum verum papam, quemadmodum ecclesia universalis erravit quantum ad id quod consistebat in facto quando habuit mulierem pro vero papa.

Discipulus: Nunc allega illa decreta in quibus fundant se dicentes quod ad deponendum papam pertinaciter asserentem ac tenentem heresim dampnatam explicite non est necesse generale concilium congregari.

Magister: Ad hoc principaliter tria decreta, que ponuntur 24 q. 1, allegantur. Ait enim Gelasius papa, ut habetur ibidem capitulo 1: "Achacius non est inventor factus novi erroris, sed veteris imitator, atque ideo non erat necessarium, ut adversus eum nova scita prodirent, sed antiqua tantummodo renovarentur ". Et infra: "Quicunque enim in heresim semel dampnatam labitur, eius dampnacione seipsum involvit". Ex quibus clare colligitur, ut videtur, quod si papa erroris veteris imitator in heresim, scilicet semel dampnatam, labitur, eadem dampnacione involvitur, nec est necesse quod contra eum prodeant "nova scita", id est, nova statuta. Et per consequens non est necesse contra eum generale concilium noviter congregari, quia, ut dicit glossa ibidem: "hic est casus in quo papa in canonem late sentencie incidit ". Pro illo autem casu in quo quis incidit in canonem late sentencie, et pro quo ecclesia scit

---

159 secundam] interrogacionem *added* Vc 160 contra] circa Vg Bb An Na Ax | si] sed Ax Di | sive[1]] *omitted* Vc | accusatur] accusetur Ax Di accusatus Vc 161 diffamatur] diffametur Bb Di We diffamatus Vc | sive…nullo] fidei vero An Fi 15–60,161 neque[1]…diffamatus] Ly Vg Vc: diffametur Bb Fi We diffamatur Na diffamaretur Ax Di diffa-es An 161 et] ut Ly Vg An | errori] errari An Ax Vc 163 fuisse] *omitted* Ly Di 164 id] illud Di | facti] factum Ly | consistit] consistitur Bb consistat Ax 165 ecclesia…id] illud Di | id] illud Ax | consistebat] *omitted* Di 165s quemadmodum…facto] sicut erravit in facto Vc 167 illa] *omitted* Di | fundant] fundat Ax 168 ac] aut We 170 principaliter] sunt *added* Vc | decreta] adduci possunt *added* Ly | allegantur] *omitted* Ly Vg Vc 171 enim] autem Ly | ibidem] *omitted* Vc | 1] *omitted* Ly 172 atque…necessarium] necesse Vc | ut] *omitted* Ax 173 scita] cita Di secta We | prodirent] prodierint Vg | renovarentur] revocarentur Ly Vg 175 quibus] verbis *added* Ly Vg 176 scilicet] *omitted* We | eadem] in eius Ax eius Di 177 prodeant] prodiat Di 178 contra eum] *omitted* Di | noviter] *omitted* Ax Di 179 in[2]] Gl Ly Vg We: *omitted* Bb An Fi Na Ax Di Vc | canonem] canone Vg 179s papa…quo] *omitted* Vc 179s Pro…sentencie] *omitted* Ax 180 et] *omitted* Ly

---

171–174 …involvit] C.24 q.1 c.1, col. 966 179 …incidit] Gl C.24 q.1 c.1, col. 1382, s.v. in heresim

distincte, et eciam specialem esse sentenciam promulgatam, non est necesse generale concilium noviter congregari.

Discipulus: Secundum istam auctoritatem non videtur quod sit necesse pro papa qui incidit in heresim dampnatam duntaxat implicite noviter concilium convocari, quia pro dampnato non est necesse concilium convocari. Papa autem, si incidit in heresim dampnatam implicite, est dampnatus, quia, ut dicit Gelasius: “quicunque enim in heresim semel dampnatam labitur, eius dampnacione seipsum involvit”. Non autem distinguit inter heresim dampnatam explicite et heresim dampnatam implicite. Ergo nec nos debemus distinguere. Et per consequens, si papa incidit in heresim dampnatam implicite, dampnatus est. Ergo pro eius dampnacione facienda non est necesse generale concilium congregari.

Magister: Ad hoc respondetur, sicut tactum est, quod pro dampnato quem constat ecclesie esse dampnatum non est necesse concilium convocari, sed pro dampnato quem non constat ecclesie esse dampnatum necesse est in casu concilium convocari ad inquirendum et declarandum eum esse dampnatum. Sic est de papa, si labitur pertinaciter manifeste in heresim dampnatam tantummodo implicite, quem viri periti in Divinis Scripturis cum instancia magna asserunt hereticum et heresim pertinaciter affirmare, quia oportet convenire concilium generale non ad deponendum papam sed ad declarandum et pronunciandum papam esse dampnatum. Quando autem constat ecclesie papam esse dampnatum, quod accidit si papa incidit in heresim dampnatam explicite, non est necesse congregari concilium nec ad deponendum papam hereticum nec ad declarandum eum esse dampnatum.

---

181 et] *omitted* Ly Vg │ eciam] *omitted* Ly in We 182 noviter] *omitted* Di │ congregari] ergo pro papa qui incidit in heresim dampnatam explicite non est necesse generale concilium noviter congregari *added* We 183 quod sit] *omitted* Ax │ pro] contra Ly quod Fi │ papa] papam Ly 184 duntaxat] *omitted* Ly Vg Vc │ noviter] generale *added* Ax Di │ concilium] congregari vel *added* Ax Di 185 concilium] generale *added* Di │ convocari] congregari Di │ autem] enim Ly Vg │ heresim] iam *added* Di 186 ut] *omitted* We │ enim] *omitted* Ly Vc 187 eius] eiusdem Di │ autem] enim An Fi Na Ax Di 188 explicite] implicite Vc │ et] in Bb vel Di Vc │ heresim[2]] *omitted* Vc │ implicite] explicite Vc implicite] implicite et explicite Ly 189 incidit] inciderit Ax incideret Di 190 facienda] *omitted* Ly 191 congregari] convocari We 192 respondetur] quod *added* Vg Vc │ sicut] prius *added* Di │ quod] *omitted* Vc │ dampnato] papa *added* Vg An Vc │ quem] *omitted* An 193 necesse] generale *added* Ly Ax Di │ convocari] provocari Ly 194 ecclesie] *omitted* An Di │ concilium] generale *added* Di convocari] vocari Ax congregari We 195 inquirendum] requirendum eum Di │ Sic] sicut Di 196 pertinaciter] *omitted* Di │ quem] quam Di │ viri] veri Vg 198 quia] quare Vc tunc *added* Ly convenire] convocare Vc 199 declarandum et] denunciandum Ax *omitted* An Fi │ pronunciandum] et probandum *added* Ax │ esse] hereticum *added* Ly Vg Ax Vc 199s Quando…dampnatum] *omitted* Ly Ax 200 incidit] *omitted* Di 201 est] oportet Ax Di │ necesse] *omitted* An Fi Na Ax Di │ concilium] generale *added* Di │ deponendum] dampnandum We 202 eum] *omitted* Ly Vg

Discipulus: Aliud decretum allega.

Magister: Aliud decretum est eiusdem, qui, ut legitur ibidem capitulo *Maiores*, ait: "maiores nostri divina inspiracione cernentes necessarie precaverunt, ut quod contra unamquamque heresim coacta semel sinodus pro fidei communione et veritate catholica atque apostolica promulgasset non sinerent novis post hec retractacionibus mutilari". Et infra: "sed, auctore cuiuslibet insanie, ac pariter errore dampnato, sufficere iudicarunt, ut quisquis huius erroris aliquando communicator existeret, principali sentencia dampnacionis eius esset obstrictus. Sic Sabellium dampnavit sinodus, nec fuit necesse, ut eius sectatores postea dampnarentur; sed pro tenore constitucionis antique, qui vel pravitatis illius vel communionis extiterint participes, universalis ecclesia duxit esse refutandos. Sic Arrium, Eunomium, Macedonium, Nestorium, sinodus semel gesta condempnans, ulterius ad nova concilia venire non sinit. " Ex quibus colligitur quod si papa vel quicunque alius pertinaciter adherere presumpserit errori dampnato, eadem dampnacione involvitur, nec est necesse concilium noviter convocari.

Quod Felix papa, ut ibidem dicitur, aperte testari videtur, dicens: "Achacius non fuit novi, vel proprii, inventor erroris, ut in eum nova scita prodirent, sed alieno facinori suam communionem miscuit. Itaque necesse est, ut in illam recideret iusta lance sentenciam, quam cum suis successoribus per convenienciam sinodalem susceperat

---

204 est] *omitted* Ly │ Maiores] sic *added* Ly 205 cernentes] *omitted* Di clientes Vc │ necessarie] necessario Vc │ quod contra] Fb Ly Na Vc We: quocunque Vg Bb An Fi quod circa Ax Di 206 coacta] tractata Vg traditam Vc est *added* Di │ et] eciam Di 207 sinerent] Fb Ly Na: sineret Vg Bb An Fi Ax Di Vc We │ hec] Fb Na: hoc Ly Vg Bb An Fi Di Vc We huius Ax 208 auctore] auctoritate Na Ax cuiuslibet] cuilibet An │ insanie] Fb Na Di Vc: infamie Ly Vg Bb An Fi Ax We │ errore] errare Ax 209 iudicarunt] viderunt Di │ quisquis] si quis Di quis Vc │ communicator] communicatore Di 210 eius] *omitted* Vc │ esset] eiusque Ax │ obstrictus] Fb Na Vc: obstructus Ly obstitutus Vg obscitus Bb An Fi abstrictus Ax astrictus Di obstinatus We 211 sectatores] eius *added* Vc │ pro] *omitted* Di 212 qui] quod Di │ vel[1]] quicunque *added* Vg An │ extiterint] extiterit Vc We 213 Arrium] arrii Ly arrianum Ax Di sic *added* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di et *added* We │ Eunomium] eunomii et Ly Macedonium] macedonii Ly et *added* Di 214 Nestorium] nestorii Ly │ condempnans] dampnans Di 214s non sinit] quesivit Ax 215 sinit] *omitted* Di │ quibus] verbis *added* Ly Vg We │ si] *omitted* Bb vel] *omitted* Ly Vg Vc │ quicunque] vel *added* Ly Vg Vc 216 eadem dampnacione] *omitted* Ax 217 concilium] generale *added* Di 218 dicitur] videtur Ax habetur Vc │ testari] dicitur testare Ax dicens] *omitted* Bb discipulus Di 220 suam] novam Di │ illam] illa Ax Di │ recideret] Fb Bb Ax We: reciderat Ly incideret Vg An Fi Na Di Vc │ iusta] Fb Ly Vc: iustam Vg Bb An Fi Na Ax Di iuxta We lance] Fb Ly Vc: lancee Vg Bb An Fi lante We *gap* Na *garbled* Ax *omitted* Di 221 sentenciam] literam Ax │ cum] si Di │ successoribus] erroribus successoribus Vg Fi │ susceperat] succeperat Vg susceperit Di

---

204–215 …] C.24 q.1 c.2, col. 966 218–222 …erroris] C.24 q.1 c.3, col. 966

auctor erroris". Si igitur papa labitur in dampnatum errorem, non est necesse contra eum noviter generale concilium congregari, quod intelligendum est de omni errore dampnato explicite, qualis est omnis error Scripture Divine vel doctrine universalis ecclesie patenter omnibus intelligentibus contradicens pariter et adversans. Unde si papa sollempniter diffiniret Abraham non habuisse plures uxores, aut Pharaonem non fuisse regem Egypti, vel Ioab non fuisse filium Sarme, aut aliquid huiusmodi quod ad salutem videtur impertinens, esset hereticus manifestus, nec esset necesse contra eum generale concilium congregare, sed statim quilibet sciens eum diffinisse sollempniter vel alio modo pertinaciter tenuisse aliquod predictorum vel aliquid consimile deberet eum pro deposito et pro dampnato habere.

Discipulus: Adducas alia motiva ad probandum quod non licet communicare pape heretico modo preexposito in principio huius capituli.

Magister: Hoc probatur tercio sic. Illi qui nichil habet potestatis aut iuris non licet communicare modo illo. Papa hereticus nichil habet potestatis aut iuris, teste Cypriano, qui, ut legitur 24 q. 1 cap. *Didicimus*, ait: " didicimus omnes omnino hereticos et schismaticos nil habere potestatis ac iuris. " Ergo pape heretico predicto modo communicare non licet.

Quarto probatur specialiter quod non licet verbo, scripto, vel facto, asserere eum esse verum papam, quia nulli licet mentiri, neque verbo, neque scripto, neque facto. Sed qui credit eum esse hereticum et tamen asserit eum esse verum papam, mentitur, cum non sit verus papa sed depositus tam a iure divino quam a iure humano, scilicet a conciliis generalibus, sicut probatum est prius, quibus subest papa in causa heresis,

---

222 labitur] labatur Di 223 noviter] *omitted* Di | congregari] convocari Ax Di 224 Divine…doctrine] *omitted* Di 227 Ioab] Iacob Di | fuisse^2] habuisse Di | Sarme] Isaias Di aliquid] aliquod Di 229 congregare] congregari Bb Vc convocari Di | eum^2] ipsum Ly 230 aliquid] aliquod Ly Di 231 et] *omitted* Vc | pro^2] *omitted* Di Vc 232 alia motiva] alias raciones motivas Ly ad] *omitted* Vc We | probandum] *omitted* Vc | communicare] predicto *added* Di 233 heretico] scilicet *added* Di | preexposito] exposito Ly Di predicto preexposito Ax 234 Illi] Ly Bb: ille Vg An Fi Na Di Vc We illius Ax 234s non…illo] sed *added* Ax Di 235 Papa] autem *added* Ly | iuris] *omitted* Fi Vc 236 qui…legitur] *omitted* Vc | Didicimus] didiscimus Ax non licet communicare modo illo. Sed papa hereticus nichil habet potestatis aut iuris teste eodem ibidem *added* Vc | ait] *omitted* Ly | didicimus] didiscimus Ax | omnino] *omitted* An 237 ac] Fb: aut Ly Vg Bb An Fi Na Ax Di We | iuris] omnino *added* Vg An 236s ait…iuris] *omitted* Vc 237s predicto modo] *omitted* Ly Vg Vc 239 quod] *omitted* Na | licet] liceat Vc eum *added* We | eum] Na Ax Di Vc: *omitted* Ly Vg Bb An Fi We 240 verum] veri Fi *omitted* Na | neque^1…facto] verbo, scripto, aut facto Di 241 esse^1] Ly Di: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Vc We | esse^2] Di We: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Na Ax Vc 242 sit] scit Ax | a^2] Ly Di Vc We: in Vg *omitted* Bb An Fi Na Ax 243 a] *omitted* Ly Vg Vc | causa] casu Ax

---

236s …] C.24 q.1 c.31, col. 977

prout superius est ostensum. Ergo nulli scienti papam esse hereticum licet papam vocare nisi racione alicuius adieccionis vel usitati modi loquendi, ut per talem appellacionem sane intelligentibus non intelligitur esse verus papa. Licet enim eum vocare papam hereticum, papam hereticorum, papam talium vel talium, qui sibi favent et habent eum pro papa. Si eciam quis confirmando se modo loquendi aliorum vocaret eum papam sine adieccione, non esset forte peccatum mortale.

Capitulum 61

Discipulus: In precedenti capitulo dixi michi visum fuisse quattuor esse probanda circa assercionem in principio eiusdem capituli recitatam. Disseruisti de primo, nunc autem breviter de tribus sequentibus investiga.

Magister: Primum illorum trium est quod communicantes predicto modo pape heretico sunt fautores heretici et heretice pravitatis. Quod videtur sic posse probari. Non minus sunt communicantes predicto modo pape heretico fautores eius et sue heretice pravitatis, quam illi qui sibi non resistunt, cum possint. Sed qui pape heretico non resistunt, cum possint, sunt fautores heretici et heretice pravitatis, quemadmodum errare monstratur qui alios, cum potest, non revocat ab errore (Extra, *De hereticis*, *Qui alios*.) Ergo communicantes pape heretico sunt fautores heretici et heretice pravitatis.

Discipulus: Istud argumentum procedit de illis ad quos spectat pape heretico resistere et pro viribus obviare. Non autem spectat ad omnes pape heretico resistere. Et ideo multi possunt absque fautoria hereticorum et heretice pravitatis non resistere, sed communicare eidem.

---

244 licet] vel Vg 245 vocare] eum licet *added* Di │ adieccionis] adulacionis We │ vel] *omitted* Fi usitati] *omitted* Ly │ loquendi] *omitted* Ax Di │ ut] Ly: sic quod Vc *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Di We 246 intelligentibus] intolligentibus Ax non intelligentibus *added* Fi │ intelligitur] intelligatur Ly Di Vc intelligit Bb │ eum] *omitted* Ly Vg 247 papam hereticorum] *omitted* Ly │ vel talium] *omitted* Ly 248 favent] faverent Ly │ papa] vero *added* Di │ eciam] autem Na enim Di │ quis] aliquis Ly Vg Vc confirmando] conformando Vg Vc │ se] *omitted* Ly 249 vocaret] Bb Fi Na Ax Vc: vocarent Ly Vg An Di We │ adieccione] adiacencia We │ non] *omitted* Di 2 precedenti] preterito Ly Vg precedendi Bb 3 eiusdem] *omitted* Di │ recitatam] recitam Ax et *added* Di 5 est] *omitted* Di │ communicantes] communicates Ax 6 heretico] *omitted* Ly Vg Vc │ heretici] hereticorum An We │ heretice] heretici An Ax We 6s Quod…Non] nam We 7 sue] *omitted* Fi 8 pravitatis] *omitted* Di 7s fautores…sibi] *omitted* Ax 8 non] nunquam Ly Vc │ possint] possunt Ax 8s Sed…non] *omitted* Di 9 possint] possunt Di We │ possint] *omitted* Ax Vc │ sunt] sut Ax 10 monstratur] noscatur Di 14 viribus] verbis Di │ autem] *omitted* Vc 15 Et…absque] favore vel *added* Ly Vg Vc fautore vel Bb │ fautoria] fautorie We │ hereticorum] heretici Di │ resistere] pape heretico *added* Di │ resistere] *omitted* Ax

---

10s Extra…alios] X.5.7.2, col. 778

Magister: Istam responsionem nonnulli sicut insanissimam detestantur, affirmantes aperte quod dicere quod possit esse aliquis catholicus ad quem non pertineat pro loco et tempore, si convenienter potest, pape heretico obviare satagenti fidem corrumpere orthodoxam, sapit heresim manifestam, quia ex hoc sequitur evidenter quod aliquis catholicus zelum fidei non tenetur habere, et quod ad aliquem catholicum defensio fidei modo sibi congruenti, quando potest, minime spectat, quod infidelitatem sapere arbitrantur. Si enim quilibet modo sibi congruenti, quando potest, socium, patriam, prelatum, dominum temporalem, parentes, consanguineos, benefactores et amicos, pauperes, pupillos, viduas, et alias miserabiles personas, ac res temporales communes et proximorum suorum, quando viderit periculum iniquum et evidens imminere, tenetur, quantum sibi licet pro gradu suo et officio, defensare, sapitque heresim manifestam dicere quod talis defensio ad quemcunque non pertinet Christianum, quia hoc non est aliud quam dicere quod possit esse aliquis Christianus qui proximos suos non teneatur diligere, qui indigentibus et in periculis constitutis, cum non apparet alius qui velit et possit subvenire, non debet subvenire, cum potest, qui proximis prodesse, cum potest, minime teneatur, qui ad opera misericordie, quando potest, nullatenus teneatur, que omnia et consimilia Scripturis Divinis et bonis moribus aperte repugnant. Multo magis debet quilibet modo sibi congruenti, cum potest, fidem catholicam defensare, eo quod fides catholica, sine qua non est salus, est universis mortalibus quantum ad vitam temporalem et cunctis rebus temporalibus, preferenda, estque magis quam vita corporalis aliena vel propria defendenda. Non autem fides defenditur nisi pape heretico cupienti ipsam destruere resistatur. Ergo quilibet catholicus, cum potest, tenetur pape heretico pro posse resistere, debitis tamen circumstanciis observatis, quia ad hunc actum obligamur precepto affirmativo, quod non obligat pro semper.

---

17 detestantur] detestatur Ax 18 possit esse] esset Di | pertineat] resistere *added* Di 19 et] pro *added* Ax | obviare] *omitted* Di We 20 orthodoxam] catholicam Di resistere *added* We | quia] quare Vc 22 minime] nunc Di 23 arbitrantur] arbitratur Vg We | congruenti] congruendi Di 23s quando potest] *omitted* Ax 24 patriam] *omitted* Ax Di | prelatum] patriam *added* Di | temporalem] et *added* Ax | parentes] parentem Fi 25 et[1]] *omitted* Di | alias] alios Di 26 viderit] viderent Di 27 iniquum et] *omitted* Vc | imminere] eminere Vg | tenetur] *omitted* Di | suo] *omitted* Ly 28 quemcunque] quemlibet Di 29 non pertinet] *omitted* Di | esse] *omitted* Di 31 constitutis] existentibus Vc 32 proximis] proximo Ly | minime] nullatenus Ly Vc | teneatur] tenetur Ly | qui[2]] et quo Ly cum Ax 33 quando…omnia] ea Bb | consimilia] *omitted* Ax 34 Scripturis] turis Ax | quilibet] christianus *added* Di 35 congruenti] convenienti Vc 36 sine…est[2]] *omitted* Ly Di | universis] omnibus Bb An Ax | mortalibus] moribus Di | mortalibus] *omitted* Ax | ad] *omitted* Di 37 estque…quam] res aliqua vel *added* Vc 38 corporalis] temporalis Ly | defendenda] est *added* Ly Vc | defendenda] *omitted* Ax | autem] enim Vc 39 ipsam] eam An Di fidem We *omitted* Ax 41 hunc] hoc Ax | actum] articulum Ly Vc | obligamur] tenetur Vc | quod] quia Ax | non] *omitted* Vc | obligat] semper sed non *added* Vc

Quamvis autem ad omnes spectet resistere pape heretico, non tamen ad omnes spectat eodem modo resistere, sed ad prelatos, doctores, et officium predicacionis habentes spectat resistere eius errores publice reprobando, et auditores in veritate catholica instruendo, et efficaciter confirmando. Ad prelatos autem specialiter spectat sequaces pape heretici, ne doctrinam eius erroneam teneant, doceant, vel divulgent, aut asserant, prohibere, et penis debitis cohercere. Ad reges autem et principes et potestates publicas, si a catholicis fuerint requisiti, vel prelati in pugnando pravitatem hereticam fuerint dampnabiliter negligentes, spectat per temporalem potenciam papam hereticum et sequaces eius, ne corrumpant catholicos, impedire, ipsos, si expediens fuerit, captivando et quousque rite fuerit ordinatum quid sit de eis agendum in firma custodia, ne inficere valeant orthodoxos et simplices, detinendo. Ad omnes autem simplices et alios quoscunque spectat impugnantes papam hereticum et sequaces eiusdem tueri et defendere, ac omnibus prelatis, regibus et principibus, et aliis publicis potestatibus, in hiis que rite agunt ad cohercionem pape heretici obedire et assistere toto corde. Ad cunctos autem scientes papam esse hereticum spectat ei in hiis que ad religionem pertinent christianam nullatenus communicare. Ad hoc enim nos obligat preceptum negativum, quod non solum semper sed eciam pro semper obligat.

Discipulus: Breviter proba tercium et quartum que posita sunt in capitulo precedenti.

Magister: Tercium sic probatur. Qui negat Christum aut fidem christianam metu mortis aut gravium tormentorum, non est hereticus reputandus. Ergo a simili qui communicat pape heretico in hiis que ad religionem christianam vel papale spectant officium metu mortis aut graviorum tormentorum, non est fautor heretici aut pravitatis heretice reputandus.

---

42 autem] *omitted* Di │ spectet] spectat Ly Ax Di spectent Fi │ ad omnes[2]] *omitted* Ax 43 spectat] omni *added* Bb We │ modo] eidem *added* We │ resistere] pape heretico *added* Ly 44 resistere] pape heretico *added* We │ errores] erroribus Di │ publice] eos *added* Di │ in] et Ax 45 confirmando] confundendo Di 46 eius] pape We │ doceant] *omitted* Ly Vc │ vel] et Ly *omitted* Di Vc 47 divulgent] divulgant Di │ asserant] asserent An Ax │ autem] *omitted* Ax Di 48 et] *omitted* Fi Na ad *added* Di │ publicas] spectat *added* Di │ a] autem Ax *omitted* Di │ catholicis] *omitted* Di │ requisiti vel] si *added* Di Vc We 48s in pugnando] impugnando Ly purgando Di expugnando Vc 49 pugnando] impurgando Vg │ fuerint] *omitted* Ax │ per] ad Di 52 inficere valeant] inficiant An │ orthodoxos et] catholicos Di 53 spectat] spectant Vg alios *added* Ly Vg 54 eiusdem] eius Ax Di 55 et[1]] *omitted* Ax 56 assistere] resistere Ly │ autem] Ly Vc We: *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Di 57 ei] cum We *omitted* Vc │ pertinent] spectant Ly 58 enim] *omitted* Di 59 semper[1]] obligat *added* Vc │ eciam] et *added* Vc │ obligat] obligatur Di obligant We *omitted* Vc 60 Breviter] *omitted* Ax │ posita] proposita We 62 sic] *omitted* Ax 63 gravium] graviorum Ly │ qui] *omitted* Ax 64 papale] papalem Ax pape Di

Quartum, scilicet quod communicantes predicto modo pape heretico eciam metu mortis vel gravium tormentorum peccant mortaliter, probatur sic. Quod est in detrimentum fidei christiane est peccatum mortale. Communicare autem pape heretico modo predicto est in detrimentum fidei Christiane, ergo est peccatum mortale.

Capitulum 62

Discipulus: Tractavimus de communicantibus scienter pape heretico. Nunc videamus de communicantibus eidem ignoranter, et primo de laborantibus ignorancia crassa et supina, et tamen communicantibus pape heretico et sequacibus eius, an scilicet sint censendi fautores heretici et heretice pravitatis.

Magister: De ignorantibus ignorancia crassa et supina, et tamen communicantibus pape heretico et sequacibus eius, dicitur sicut de communicantibus eidem scienter, quod ignorancia talis non excusat cum ipsa ignorancia sit dampnabilis.

Discipulus: Supra multa dicta sunt de ignorancia ista, ideo nunc succincte dic qui communicantes pape heretico ignoranter sunt censendi laborare ignorancia crassa et supina.

Magister: Ex precedentibus poteris hoc aperte colligere, quod illi qui nolunt de heresibus pape heretici informari, sed informare eos volentes persequuntur et molestant, et qui contempnunt scire papam esse hereticum, et qui facile possunt scire, sunt ignorantes ignorancia crassa et supina.

Discipulus: Dic de communicantibus pape heretico qui ignorant ignorancia invincibili et probabili.

Magister: De illis dicitur quod non peccant mortaliter nec sunt fautores hereticorum, quia ignorancia talis eos excusat.

Discipulus: Qui sunt censendi laborare ignorancia probabili.

---

68 peccant] spectant Ax peccat Di │ Quod est] quia Di 69 christiane] igitur *added* Ax
2 Tractavimus] tractamus Bb 3 de[1]] *omitted* Di │ et] *omitted* Ly Vg │ de[2]] communicantibus *added* Ax 4 et tamen] de Ly Vg cum Di │ et[3]] de *added* Ly 5 eius] *transposed* Kn: *omitted* Ww │ sint] *omitted* Di │ pravitatis] et tamen communicantibus pape heretico et sequacibus eius *added* Ww ccccc*omitted* Weddddd 6 ignorantibus] laborantibus Di │ tamen] tum Ax *omitted* Di 7 eius] eiusdem Fi │ sicut] est dictum *added* Di 8 quod] quia Vc We │ excusat] peccatum *added* Ly │ cum] *omitted* Ax │ ignorancia[2]] *omitted* Di 9 succincte] succinte Vg Vc 12 quod] quia Vc │ nolunt] volunt Vg 13 heretici] *omitted* Di 14 molestant] molestent Ax │ facile] faciliter Di │ possunt] Ly Vg Na Ax Vc: possent Bb An Fi Di We 16 communicantibus] ignoranter *added* We │ ignorant] *omitted* Fi 17 et] vel We │ probabili] *omitted* Bb 18 non] nec Ly 19 ignorancia] crassa *added* An │ eos] *omitted* Bb An Fi Na Ax 20 ignorancia] invincibili et *added* Ax Di

Magister: Illi qui nescirent papam hereticum de heresi diffamari, et qui non essent capaces informacionis qua ostenditur papa esse hereticus, vel non possent faciliter neque per se neque per alios scire papam esse hereticum, laborarent ignorancia probabili et, si communicarent eidem, excusarentur a peccato mortali.

Capitulum 63

Discipulus: De istis haberem querere multa, sed ea ad tractatum De gestis circa fidem altercancium orthodoxam reservo. Nunc autem dic breviter de obedientibus pape heretico, an scilicet sint fautores heretici et heretice pravitatis.

Magister: Respondetur quod obedire pape heretico contingit dupliciter. Uno modo in puris temporalibus et corporalibus, alio modo in spiritualibus vel in hiis que ad papatus spectant officium. Item, contingit obedire pape heretico scienter et ignoranter. Qui enim obediret pape heretico in temporalibus vel in puris corporalibus, et talis obediencia non esset in nocumentum ecclesie vel alterius persone, nec esset in scandalum, sed esset in salvacionem corporalem obedientis vel ad redimendam vexacionem eius, non peccaret mortaliter. Si autem talis obediencia esset in nocumentum ecclesie, vel alterius persone, vel in scandalum, obediens peccaret mortaliter, quia nullus propter mandatum vel preceptum heretici, presertim qui non est dominus in temporalibus eius cui precipit, debet aliquid facere in nocumentum vel scandalum alterius cuiuscunque. Qui autem scienter obediret pape heretico in spiritualibus, puta recipiendo ab eo ecclesiasticum beneficium, vel ordines, aut aliquid consimile, peccaret mortaliter et esset fautor heretici et heretice pravitatis. De obedientibus pape heretico ignoranter qui laborarent ignorancia crassa et supina, dicitur sicut de obedientibus scienter, quia talis ignorancia non excusat. De ignorantibus ignorancia probabili, dicitur quod non peccant mortaliter, quia ignorancia eos excusat.

Capitulum 64

---

21 nescirent] nesciunt Vc 22 informacionis qua] informacioni de qua Bb | papa] papam Ax Di Vc hereticus] hereticum Ax Di Vc | possent] potest Ax Di 23 neque[2]] vel Di | per[2]] alium vel *added* Ax Di 24 probabili] pupilli Ax et invincibili *added* Di 2 haberem] haberes Di | sed ea] *omitted* Ax 3 altercancium] altercanciam Ax 4 heretici] *omitted* Ax 5 quod] *omitted* Vc 6 et] vel We corporalibus] *omitted* Vc | in[2]] *omitted* Vg 7 scienter et] vel Di 8 heretico] *omitted* Ax | in[1]] puris *added* Di | vel] et Ax Di | in puris] *omitted* Di 9 corporalibus] *omitted* Bb | non esset] *omitted* Bb 10 vel] et Ly Vg Vc 11 redimendam] Bb An Fi Na We: redimendum Ly Vg Ax Di Vc | obediencia] non Di 12 vel alterius] et Ly *omitted* Vg 12s obediens peccaret] peccarent Di 11–13 Si…mortaliter] *omitted* Na 13 vel preceptum] *omitted* Vc 14 eius] ei Vc | aliquid] aliquis Di 17 aliquid] aquod aliud Di 18 De obedientibus] *omitted* Ax | heretico] *omitted* Di | laborarent] laborant Di Vc 19 scienter] *omitted* Bb | quia] quod Di | non excusat] sed *added* Di 20 ignorancia] ignorancie Vg | ignorancia] *omitted* Ax | probabili] invincibili Ly | quia] de Bb talis *added* Di Vc We

Discipulus: Circa interrogacionem propositam supra capitulo 59o huius septimi, audivi diversas sentencias, pro quibus fortiter allegasti. De allegacionibus vero pro secunda sentencia tecum post complecionem huius operis conferam diligenter. Nunc autem peto ut quomodo respondetur ad allegaciones pro prima sentencia, supra eodem capitulo 59 adductas, non differas indagare.

Magister: Ad primam illarum dupliciter respondetur. Uno modo, quod sacerdotes veteris legis ad quos Christus misit leprosos ut communicarent eis in hiis que spectabant ad sacerdotale officium non erant heretici, quod duobus modis dicitur. Uno modo, quod ideo non erant heretici quia incarnacio Christi nondum fuerat divulgata, et ideo licet explicite in Christum non crederent, non erant heretici iudicandi. Aliter dicitur, quod licet quedam sacerdotes illius temporis fuerint heretici, non quia non credebant explicite in Christum, sed quia predicacioni Christi pertinaciter resistebant, tamen preter illos sacerdotes hereticos fuerunt quidam alii qui Christo pertinaciter non resistebant, quorum quidam in Christum explicite non credebant, nec eciam ei pertinaciter resistebant. Quidam eciam forte explicite credebant in Christum, et erant forte occulti discipuli propter metum Iudeorum. Unde et de sacerdotibus legitur Act. 6 quod "multa eciam turba sacerdotum obediebat fidei", quod contigit ante mortem beati Stephani. Et ideo non est improbabile dicere quod aliqui sacerdotes qui manifeste obedierunt fidei cito post mortem Christi, crediderunt in Christum ante mortem eius, licet occulte. Erant ergo aliqui sacerdotes qui non fuerunt heretici, vel quia Christo nullatenus pertinaciter resistebant, vel quia explicite credebant in eum, ad quos potuit Christus leprosos transmittere ut communicarent eis in hiis que ad sacerdotale spectabant officium,

---

2 propositam] meam Di | huius septimi] septimo Di 3 De] da Di | vero] autem Ly | pro] quod Di 3s pro secunda] *omitted* Ly 4 tecum] *omitted* Vg Vc | huius] huiusmodi Di | operis] tecum *added* Vc | conferam] conferrem An Fi Na 6 eodem] *omitted* Di | adductas] adducas Ax Di | indagare] indigare Bb indicare We 7 illarum] illorum Vg Bb Ax | dupliciter] tripliciter Ly *omitted* Di 9 spectabant] spectant Ax Di Vc | quod] quia Vg | dicitur] ostenditur Ax Di 10 ideo] idem Ax heretici] *omitted* Ly | nondum] nundum Di | fuerat] erat Di 11 crederent] credent Bb | non[2] tamen *added* Ly Vc | erant] propter hoc *added* Di 12 Aliter] alio modo Vc | fuerint] fuerunt Ly Fi 13 non[1]] *omitted* Ax 14 preter] propter Ax Di 15 non[1]] minime Na | quorum quidam] aliqui Ly *omitted* Vg 16 ei] *omitted* Di | resistebant] *omitted* An | eciam[2]] *omitted* Ly Fi 17 erant] *omitted* Bb | discipuli] *omitted* Ly Vg Vc 18 eciam] Vulg: *omitted* Ww 19 obediebat] obediebant Bb Ax | mortem] prothomartiris *added* Ax Di | ideo] ita Bb Na Ax Di We 20 improbabile] ita probabile Ly Vg An Fi obedierunt] obediunt Vg Ax obediebant Di We 21 Christi] quin Ly qui Vg | occulte] occulti Vc propter metum Iudeorum *added* Di | Erant] essent Vc 22 fuerunt] erant Di 23 eum] fuerunt *added* Vc 24 transmittere] transmittenere Ax | communicarent] communicaret Ax cum *added* Di spectabant] spectant Ax spectabat Vc

---

18s …fidei] Acts 6:7

licet non miserit eos ad sacerdotes qui fuerunt pravitate heretica irretiti. Aliter respondetur, quod sicut pape heretico licet communicare ignoranter dummodo ignorancia non sit crassa et supina, ita tempore Christi fidelibus licuit communicare ignoranter sacerdotibus hereticis. Illi ergo leprosi quos Christus misit ad sacerdotes hereticos, quia ignorabant eos esse hereticos, et non laborabant ignorancia crassa et supina, licite potuerunt communicare eisdem.

Discipulus: Contra istam reponsionem michi occurrit duplex obieccio. Prima est, quod Christus scivit sacerdotes esse hereticos, ergo non debuit mittere leprosos ad ipsos. Secunda est, quod ex quo Christus scivit sacerdotes esse hereticos, hoc debuit declarare leprosis.

Magister: Ad primam istarum respondetur quod, quamvis Christus sciverit sacerdotes esse hereticos, tamen potuit mittere leprosos ignorantes ad ipsos, quia illis licuit, stante ignorancia qua laborabant, communicare eisdem. Ad secundam respondetur quod Christus non omnia omni tempore omnibus revelavit, nec revelare nisi quando voluit tenebatur. Et ideo quemadmodum non revelavit Apostolis nequiciam Iude, ita non revelavit leprosis perfidiam sacerdotum, et ideo licuit eis communicare eisdem.

Discipulus: Quamvis licuisset leprosis communicare sacerdotibus hereticis ignoranter, non tamen licuit Christo precipere vel consulere leprosis communicare eisdem, quia cui non licet communicare alteri, non licet eidem dare consilium alii ut eidem communicet, sicut cui non licet communicare excommunicato, ei non licet dare consilium alii ut excommunicato communicet. Si ergo Christo non licuit communicare sacerdotibus hereticis, non licuit Christo dare consilium leprosis ut eisdem sacerdotibus communicarent.

Magister: Respondetur quod ista instancia fundatur in medio falso, hoc scilicet: “cui non licet communicare alteri, ei non licet dare consilium alii ut eidem communicet”.

---

25 Aliter] Alio modo Vc 26 respondetur] ad racionem *added* Ax a raciones Di │ quod] quia Di 27 non] nec Bb │ fidelibus] *omitted* An 29 quia…esse] *omitted* Bb │ hereticos[2]] omitted Ax laborabant] laborat Ax 29s et supina] *omitted* We 30 licite] licet Di 31 est] *omitted* Di 32 quod] quia Di │ esse] *omitted* An 33 ipsos] eos Ly 32s ad ipsos] *omitted* Vg 33 quod] *omitted* Na quia Di │ scivit] *omitted* Di │ hoc] non Bb 34 declarare] intimare We 35 istarum] istorum Vg illam Di *omitted* Ly │ quod] *omitted* Vg Bb An Fi Na Ax Di │ quamvis] quod Ax │ sciverit] scivit Di 36 tamen] non Bb │ ipsos] eos Di 37 stante] saltem Ax Di │ qua] quia Ax │ laborabant] laborant Ax communicare eisdem] *omitted* Di 40 licuit] licet Di 42 sacerdotibus] leprosis *added* Ax 43 vel] et Di 44 communicare…licet] *omitted* Bb │ eidem] ei An *omitted* Ax Di │ ut] et Di 45 eidem] Ly Vg Bb Vc: excommunicato An Fi Ax Di We │ ei] eidem Vc 46 alii] *omitted* Bb │ ut] *omitted* Na 45s sicut…communicet] *omitted* An Fi Ax Di We 47 leprosis] *omitted* Ly Vg Vc 48 sacerdotibus] *omitted* Di 49 hoc] *omitted* Di 50 ei] *omitted* Ly │ eidem] eisdem Di

Exemplum habetur expressum in iure 11 q. 3 cap. *Quoniam multis*. Ex quo capitulo expresse colligitur quod multis non licet communicare quibusdam excommunicatis quibus tamen licet consulere et dicere uxoribus excommunicatorum, filiis suis, et aliis quibusdam personis enumeratis ibidem, quod excommunicatis communicent. Sic, si tu scis papam esse hereticum manifestum et quod probari potest esse hereticus, tibi non licet communicare pape heretico, tibi tamen licet consulere credenti papam non esse hereticum et qui non laborat ignorancia crassa et supina ut eidem communicet.

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad auctoritates Augustini quibus videtur ostendi quod licet communicare hereticis in hiis que ad divinum spectant officium.

Magister: Ad istas auctoritates dupliciter respondetur. Primo quod Augustinus in omnibus illis auctoritatibus non loquitur de malis qui erant heretici, sed de aliis malis aliis criminibus irretitis, quibus licuit quantum ad sacramenta veteris legis communicare, et a quibus recedendum est non corporaliter sed spiritualiter. Aliter dicitur, quod quamvis non licuerit in veteri lege communicare hereticis et idolatris in perfidia sua manentibus, licuit tamen communicare eisdem correctis et ostendentibus se correctos. Illi autem heretici et idolatre, eo ipso quod templum Dei ad orandum Deum et sacrificandum Deo et cetera faciendum que per legem Dei precipiebantur, intrabant, ostendebant se facto correctos, et ideo illo tempore licuit communicare eis, quia pro tempore illo non debuerunt heretici reputari.

Discipulus: Secundum istam responsionem liceret in divinis hereticis communicare, quia ostenderent se correctos.

---

51 11] 13 Ly ut 2a Ax ii Di │ Quoniam] quam Di 53 tamen] non Di │ licet] communicare *added* Ax excommunicatorum] et *added* Di │ suis] *omitted* Di 54 communicent] et *added* We 55 Sic] sicut Fi quod] *omitted* Vc │ esse[2]] *omitted* Ly Di 56 tibi[1]] cui Ly │ tibi] cui Ax Di │ tamen] non Ly Vg Di licet[2]] nec licet tibi Vc │ consulere] alteri *added* We 57 laborat] laborant Bb │ ut] *omitted* Ax 58 eidem] non *added* Vc 59 Dic] *omitted* Vc │ Augustini] augustinus Bb │ videtur] vos An 60 quod licet] quilibet Ax │ spectant] speactat Bb 61 istas] *omitted* Ly Vg │ quod] quia Ly 62 non] *omitted* Di │ qui] que Ax non *added* Di │ erant] essent Ax │ de[2]] erant Di 63 aliis] aliisque Ly *omitted* Bb Di irretitis] irretiti Di 64 quibus] quibusdam Ly Vg 65 non licuerit] licuit Ax │ licuerit] *omitted* Na et] *omitted* Di 66 manentibus] man-Bb permanentibus Di │ et] vel We 67 et] motis-Bb 68 orandum] adorandum Bb Vc │ et[1]] quod Bb │ sacrificandum] Na Di Vc: sacrificando Ly Vg Bb An Fi Ax We │ cetera] ceteris Di omnia Vc │ faciendum] facienda Ax Vc faciendis vel Di 69 intrabant] Vc: eidem Ly eisdem Vg Bb An Fi Na Ax Di We │ illo] omni Ly Vg in Bb tali Vc 70 reputari] *omitted* Vg 71 responsionem] eu' Vg eciam nunc Vc non We 72 quia] qui se Ly Vg qui Di Vc │ se] esse Ly Vg

---

51 …multis] C.11 q.3 c.103, cols. 672-3

Magister: Respondetur quod alius modus recipiendi hereticos revertentes ad fidem ordinatus est inter Christianos quam fuerit inter Iudeos. Nam inter Iudeos forte, ad hoc quod reciperentur, non aliud requirebatur quando de eis non poterat fieri iusticia nisi quod verbo vel facto protestarentur se esse veros Dei cultores. Ad hoc autem quod heretici Christiani revertentes ad fidem recipiantur ad communionem quo ad ecclesiastica sacramenta hoc non sufficit, sed requiritur quod in speciali abnegent errorem quem tenuerunt, et quod a vinculo excommunicacionis quo tenebantur per ecclesiam absolvantur. Si autem fuerit prelatus, puta papa vel episcopus, aut alia preditus prelatura, ad officium prelacionis eius absque nova eleccione nequaquam recipi debet, quia omnis hereticus tam iure divino quam humano privatus est omni ecclesiastica dignitate. Aliter dicitur quod in vetere lege non erat licitum interesse officio hereticorum. Licite tamen erat permittere heretico officio et sacrificio fidelium interesse. Et ideo quamvis in nova lege esset licitum sustinere hereticos audire divinum officium a catholicis, nisi in contrarium esset per ecclesiam ordinatum, nullo tamen modo licet catholicis officio hereticorum interesse, et ita missa pape heretici a nullo catholico debet audiri, et eadem racione in alio officio divino sibi communicare non licet.

Discipulus: Dic quomodo ad secundam racionem principalem respondetur.

Magister: Respondetur quod sicut minora mala sepe permittenda sunt propter maiora vitanda, sic propter maiora mala vitanda fas est permissionem minorum malorum procurare et eciam impetrare, quia licet ipsa que permittuntur sunt mala et illicita, ipsa tamen permissio esset licita. Et ideo permissionem malorum licet petere et eciam impetrare, licet commissio mali sit nullatenus impetranda. Et ideo beatus Iohannes papa potuit licite impetrare quod heretici permitterentur in ecclesiis catholicorum ritus suos celebrare propter vitandam extinccionem Italie, que erat maius malum quam quod heretici in ecclesiis permitterentur. Cum ergo dicitur quod

---

74 quam] quamvis An │ fuerit] fuit Di │ Nam…Iudeos] *omitted* Ly Vg Vc │ forte] tunc *added* Vc enim *added* Ly 74s ad hoc] *omitted* Ly 75 quod] ut Iudei Ly ut Vc │ reciperentur] receperentur Di 76 nisi] *omitted* An │ protestarentur] protestabantur Ly Vg │ se] sed Di │ autem] tamen Di 77 quod] ut Ly │ heretici] *omitted* Di │ revertentes] revertantur Di │ fidem] et *added* Di 78 requiritur] retinetur An Fi re= Ax │ abnegent] abnegant Ax 79 a] ab Vg 80 fuerit] Ly Vg An Na Vc: fuit Bb Fi Ax Di We │ alia] aliqua Ax 81 prelatura] *omitted* Ly dignitate Gs 82 tam] in *added* Ly Vg a *added* Di quam] in iure *added* Ly Vg 83 quod] *omitted* Bb An 85 interesse] interfuisse Ly │ in] *omitted* An sustinere] suscipere Na 86 catholicis] catatholicis Bb An We │ in] *omitted* Vc We 87 nullo] non Vc 91 permittenda] permitt tenenda Ax 92 sic] sicut Ax │ mala] *omitted* Ax │ vitanda^2] sic propter maiora mala vitanda *added* Ax 94 permissio] pemisso Ax non est mala sed *added* We │ esset] est Ly es sed Bb *omitted* We │ malorum] maiorum Bb │ petere] permittere Ax Di 95 et] *omitted* Bb │ licet] quamvis Vc 97 Italie] maline Ax │ que] quod Vc │ erat] erant Bb 98 maius] magis Ax │ ecclesiis] catholicorum *added* Di │ permitterentur] fidelium rites suos celebrari *added* Vc

beatus Iohannes impetravit vel procuravit ut ecclesie hereticis redderentur, dicitur quod ibi verbum “reddendi” accipitur pro verbo “permittendi”, quia eo ipso quod ecclesie permittebantur hereticis, ipsi erant parati eas accipere. Et ideo pro vitanda extinccione Italie gladio mali, non fuit necesse plus impetrare quam quod ecclesie permitterentur hereticis. Et ideo beatus Iohannes solam permissionem huius impetravit. Hoc autem fuit multo minus quam in divinis communicare hereticis, sicut minus est permittere malum quam committere malum.

Ad terciam racionem respondetur quod non semper licet fidelibus alicui in aliquo officio communicare quem debent in eodem officio tollerare, quia sepe ideo tollerant quia prohibere non possunt, et ideo tollerancia talis est minime arguenda. Communicacio tamen cum eis esset omnino reprehensibilis iudicanda. Concedendum est ergo cum Augustino quod tollerandi sunt mali pro pace quando pax absque omni fructu spirituali penitus turbaretur.Non tamen pro pace communicandum est malis in hiis que sunt contra Deum, quemadmodum ritus Iudeorum licite tollerantur, celebrare tamen cum eis ritus eorum catholicis minime licet. Sic eciam sancti viri tolleraverunt idolatriam paganorum, quibus tamen in idolatria nullatenus communicare debebant.

Ad quartam racionem respondetur quod Iudas non legitur fuisse hereticus, sed proditor. Unde eciam post prodicionem dixit: “peccavi tradens sanguinem iustum”. Ex quibus verbis colligitur quod Iudas post prodicionem de Christo, quem iustum putavit, non erronee sensit, et ita non erat hereticus, vel si fuit hereticus non fuit hereticus manifestus et publicus, sed occultus. Hereticus autem occultus sive fuerit papa sive alius non est in publico devitandus.

---

99 Iohannes] papa *added* Di | impetravit] impetrans vel impetravit Ax impetraverit Vc | vel] et Di procuravit] *omitted* Ax Vc | ut] quod Ly quod *added* Vg | dicitur] di Ax 100 ibi] ubi Ax 101 permittebantur] permitterentur Vg Vc | eas] *omitted* Ax | accipere] excipere Di | vitanda] *omitted* Di 102 Italie] et *added* Ly Vg Vc | mali] mamali Ax Di maligni Vc materiali We 103 permitterentur] permittantur Ly permittentur Vg Fi An We 102s impetrare…permitterentur] *omitted* Ax 103 solam] solum Di 104 communicare] excommunicare Di 105 sicut] sic Di | quam] mala quam Di | malum[2] *omitted* Di | malum[2] *omitted* Ax 106 terciam] secundam An 107 quem] tamen *added* Di | eodem] *omitted* Ax | ideo] *omitted* Ly Vg 108 talis] non *added* Vc | minime] *omitted* Vc 109 esset] licet An Fi Na Ax Di sit *added* Di | iudicanda] iudicata An Fi Ax Di 110 ergo] tamen Di | Augustino] arg9 Bb | tollerandi] tolleranda Bb | quando] aliter *added* Ly 111 penitus] ponitus Bb 112 est] *omitted* Di 113 celebrare] celebrari Vc | eis] *omitted* Vc 114 licet] lice et Ax liceant Vc | eciam] et Bb | viri] licite *added* Vc 115 debebant] debeant Ax 116 quartam] terciam Di 117 eciam] et Ax 117s dixit…prodicionem] *omitted* Di 118 quem] quam Di 119 sensit] senserit Ly Vg sentit Ax | fuit[1] Ly Vg Vc We: fuerit Bb An Fi Na Ax Di 120 hereticus] *omitted* Di Vc manifestus] *omitted* Bb 121 sive] fuerit *added* Ly Vg | in] *omitted* Fi

---

117 …iustum] Matthew 27:4